

»Zapravo je bolje da nas strije-
ljaju. To će biti za svijet jasan
dokaz da na ovom komadu zemlje
živi narod koji istinski trpi.«

Ferdo Bidovec - 5 IX 1930

ISTRANA

»Prije ili kasnije doći će i naše
vrijeme. Pogledajmo u povijest i
tamo ćemo naći da je i za nas od-
ređen dan uskrsnuća i pravde.«

Ferdo Bidovec - 5 IX 1930

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

BAZOVICA - 6 SEPTEMBRA

BIDOVEC, MILOŠ, MARUŠIČ, VALENCIČ

Pet dugih, sivih, brezkončnih dni. Pa-
ragrafi se zvijaju med stenami in objemajo
s svojimi dolgimi rokami sodnike, jetnike,
kralje na zidu, še Boga, ki je nekje za
hrbtom sodnikov, da ne bi videl, kaj se
dogaja pred njegovimi očmi in v njegovem
imenu.

Danes je petek. Jutri je sobota šestega
septembra in proces mora biti danes za-
ključen, kajti politična konjunktura to nu-
jno zahteva: jutri je pri državnem sosedu
velik praznik in v luč tega praznika je na
vsak način treba poslati par temnih stre-
lov.

Osma ura zvečer je in resnično bi bil
že čas, da se za danes proces konča. Jet-
niki že štirinajset ur sedijo v kletki in ro-
ke so jim od verig zatečene in razboljene.
Izčrpani so do poslednjega žitca, glave
jim že nekoliko omahujejo, gledajo predse
in luči se jim jasno odsevajo na blelih
koščeni obrazih.

»Zagovorniki« govorniki, mahajo, z ro-
kami na vse strani, potijo se, da jim pot
kaplja na bele podbradke, trudijo se na
vse moči in dokazujejo — večno italijan-
stvo Trsta in manjvrednost slovanske ra-
se. Razpravljajo v zavutih stavkih in z za-
smehujočim glasom o poševnih očeh in iz-
bočeni ličnicah jetnikov, kar je vse jasan
znak, da so ti ljudje potomci Tatarov,
Mongolcev in drugih divjih vzhodnih na-
rodov. To pa je nim samo v prid, kajti
omejene ljudi je treba tudi omejeno soditi.
Italijanska justica je naslednica rimske in
sicer njena vredna naslednica. Pravična je,
strogo pravična, toda tudi usmiljene pozna
kadar je treba. In tako izzvenijo vsi za-
govori brez človečnosti in pravice, tem-
več samo z apelom na usmiljenje, na to
bledo in šibko čednost, ki so jo poslali na
svet, v zameno za umorjeno pravico.

Sodniki brezbrizno poslušajo, in komaj
čakajo konca. Saj itak vse skupaj nič ne
pomaga, pa če se izdeležijo vsi od prve-
ga do zadnjega. Potem poberejo svoje »fe-
se«, medalje im plehko zažvenkečejo na
prsih, in izginejo v posvetovalnico, da se
odločijo, kakor je napovedal Cristini. Odlo-
čitev pa sploh ni bilo potreba, ker so jo sod-
bo prinesli iz Rima že razsojeno, podpisa-
no in podpečateno. To je vse skupaj samo
igra pri kateri gre samo za to, da bo
o pravem času končana in tako dosegla
nameravan uspeh.

Jetnike so priklenili na dolgo verigo.
Kar sami so prožili roke v ta mrzel, objem
tako navajeni so že bili. Potem so jih od-
peljali v male podzemsko dvorano. Tam
so posedli na trdo klop in za kratak hip
zastremeli predse. Zdaj so bile poslednje
ure skupnosti, potem se itak morda ne vi-
dijo nikdar več. Raztepli se bodo spet po
ječah na vse vetrove in sam Bog ve ali
pridejo njihove poti še kdaj skupaj. Luč
je gorela pod stropom blede in šibko. Oro-
žniki in detektivi so se sprehajali, posta-
jali, v gručah, polglasno mrmrali in kazali
z očmi na obsojence. Kdaj pa kdaj se je
kdo obrnil jetnikom in glasno poklical

Ferdo Bidovec

Zvonimir Miloš

Vjekoslav Valencič

Franjo Marušič

»Bidovec!
»Kdo pa je Marušič?
»In Valencič?
»Miloš!»

Ogledavali so te ljudi, kakor posebno
čudo. Obsojeni bodo na smrt. O tem ni
nobenega dvoma. Če so obsodili Gortana
bodo obsodili tudi te. Pot smrtnim obsod-
bam je bila odprta.

Tudi jetniki so bili o tem prepričani.
Molčali so, kadili so cigarete in dim se je
dvigal k blede luči. Vsakokrat kadar je
kdo nesel cigareto k ustom, so zarožljale
verige.

Tišina je bila gosta. Ležala je visoko
do stropa. V njej se je dvignil nekdo in z
jasnim glasom povedal:

»Mislim, dragi prijatelji, da danes lah-
ko mirno zborujemo, kakor smo nekoč
zborovali po naših gozdovih. Ni treba iz-
gubiti poguma, in ne najpustva. Rečem vam

kadar se povrnem, pa tudi če bo to še le
čez deset let se bom spet napotil po sta-
rih poteh k staremu delu za naše osvobo-
jenje. Vztrajnost do konca. Če zdajle ma-
lo pomislim, se mi zdi, da je bilo vse tisto
naše romanje, skrivanje in delovanje samo
bajka, neresnična in neprijemljiva stvar.
Tudi naš današnji proces je le bajka. Zdi
se mi, da čepim nekje v polmraku in obra-
čam zarjavele strani zgodovinske knjige
polne inkvizicije in zatiranja. Ampak vse
to je gola resnica, ki se dogaja v tem
dvaidesetm stoletju napredka in civilizacije.
Srce je kamen, duša je greh, pravica je
mrtva. Vse je samo denar in oblast, pravi-
ca in pest močnejšega. Toda ne odnehati!
Prej ali slej pride tudi naš čas. Pogledajmo
v zgodovino in tam lahko najdemo, da je
tudi za nas določen dan vstajenja in pra-
vice.

Te besede so padle v tišino in jo vzva-
lovlile, da je pljusknila ob stene. Obrazi so

se nekoliko zjasnili. V očeh je zasijal ode-
tenek poguma. Telesa so se premikala. Ve-
riga je rožljala. Počasi je prihajala beseda.
Bidovec je mirno sedel in gledal v strop.
V okovanih rokah je držal cigareto, jo no-
sil k ustom in kadil.

»Da,« je dejal,
»saj je pravzaprav boljše, da nas ustre-
lijo. To bo svetu jasan dokaz, da na
tem kosu zemlje živi ljudstvo, ki
resnično trpi.«

To je povedal s tako mirnim glasom,
kakor da se njega sploh ne tiče. Ves ta
proces se dogaja nekje daleč od njega in
on je tu povsem na varnem. Vsi so pogle-
dali vanj in ostali presenečeni nad prepri-
čevalno jasnostjo in neustrašenostjo tega
stavka. To so bile besede resničnega in
vztrajnega borca. Odgovoril pa kljub vse-
mu ni nihče. Tišina se je spet pomirila in
orožniki so tih hodili od stene do stene.
Zunaj, nekje daleč, je tekla čez svet jesen-
ska noč in ure v zvoniku so bile deset.

Valencič se je zganil v kotu. Pogledal
je krog sebe in rekel:

»Saj ni zame. Jaz sem prebrodil in pre-
romal že veliko sveta. Bil sem vojak. Ujet-
nik v Rusiji. Bil sem drugod in dobro po-
znam svet. Veliko sem živel in zato lahko
umrem brez skrbi. Dva in trideset let sem
star; ampak tile so tako mladi! Bidovec
komaj dva in dvajset let. Ravno zaživeli
so pa že gredo v smrt. Zanje mi je res
teško.«

Miloš je gledal predse s plavimi, zasa-
njanimi očmi. Ob teh besedah pa se je
prebudil in rekel:

»Nič tako žalostno, fantje! Saj ni tako
hudo. Dajte mi orglice, pa vam še kaj za-
igram.«

Pogledal je malo krog sebe in s tihim
glasom zapel:

»Ne jokaj ljubica, ne bodi žalostna
ne bodi žalostna, ne bodi žalostna
čez kratkim sedem dni o...»

Pesmi ni mogel končati. Glas je utonil
v bolečini, glava mu je padla na prsi.

*

Marušič se je potolažil.
»Meni je pač vseeno«, je rekel »in za-
me mi prav nič ni. Ampak moj oče in za-
ročenka!«

Poprosil je cigareta potegnil dvakrat,
jo zmečkal med prsti in spustil na tla.

Luč je gorela pod stropom zavita v dim.
Orožniki so postali čudovito dobri, delili
so cigarete in pustili govoriti tudi v —
slovenščini!

Čas je tekel hitro. Spet je odbila ura.
Enajst udarcev.

»Vstanite!«
Odpeljali so jih nazaj v dvorano.

Prišli so sodniki. Stojte je Cristini pre-
čital obsodbo. Besede, ki so prihajale iz
njegovih ust so bile motne in nerazločne.
V splošnem molku pa so se zjasnile, zvine
pod stropom in padle na tla trde in težke:
»Smrt. Smrt. Smrt. Smrt!«

Ceka.

V SEPTEMBERSKIH DNEH

V teh praznih in tihih dneh, ko se vsako
do ukvarja s svojim borbim življenjem, ko
vsak živi za kratki danes in ga je strah
ob misli na jutri, sem se zgrozil nad brez-
pomembnostjo vsega tega našega brezpu-
nega početja. Iztrgati sem se hotel iz te
krute in votle sedanosti. Iskal sem cve-
točo zelenico z lačnimi očmi, ki bi se rade
odpočile. V moji podzavesti je bledele spom-
nin: tisti časi so vstali pred menoj, ko ni-
sem bil še izkoreninjena rastlina, ko sem
krepko srkal iz polne in radodarne domače
grude, da se mi je mlada volja poganjala
visoko k žarkom predrznih sanj in idealov.
Vzel sem album in listal po njem. Vsaka
stran mi je postavila pred oči novih slik,
s slikami kos tistega blagoslovljenega časa,
ko sem zaiemal življenje s polnimi rokami.

Gledam sliko. Sami mladi, veseli obrazi
mi zrejo nasproti. In oko mi roma od obra-
za do obraza, joj, kako je udarilo med nas!

Ti, Lado, si tudi izkoreninjena rastlina.
Srečal sem Te, pa se skoro nisva več po-
znala. Tudi Ti si vzkovan v te prazne, bla-
zne dni in ne veš kje dobiš lutri kos kruha
ni ne veš kam bi legel, da se Ti odpočijejo
od razočaranja razbičani živci. Pretrpka je
Tvoja bolečina, zato je zalila še vse tisto
lepo in naše, kar smo morali zapustiti.
Rekel si, da Te nič več ne briga in naj
vrag vse vzame. Nimaš prav, nimaš prav!

Vidiš, Ivan, ta je tršl, na mu je življenje
nalilo še holi grenkega pelina. Tam na
Francoskem si, Ivan, kajne, občutil dvojni
lakoto, trpel dvojno trpljenje; na Te le srce
brignalo k nam, da si vsaj bližje domu.
Bos in razčepan, s krvavimi žulji na nogah
si Ahasver prepotoval peš dolgo pot

od Pariza ali od tam nekje do nas. Betežen
in shuššan si prišel, a srce Ti je ostalo
zdravo. Srečnejši si od Lada. Povej, kako
le to mogoče? In kakor, da mi prijatelj
Ivan s slike govori, sem občutil v srcu:
»Lado, ta je izkoreninjenc, jaz pa nisem.
Ne, nisem, četudi sem daleč od doma, če-
tudi ne smem tja preko. Vendar sem še
ves tam dol! moje žile srkajo sok domače
zemlje, zato sem krepak, zato ne omagam.
Eno je glavno v teh težkih dneh: četudi so
Te pregnali, ne presekaš korenin! Ne delaj
tega, kar bi radi napravili oni, ki nas pre-
ganjajo. Ne, klic krvi ne morejo udušiti.
Zato, vidiš, ne grem od tod, da sem bližje
naši zemlji, da čutim njen dih, da živim in
trpim z njo.

Prav imaš, Ivan! Malodušje je v nas,
ker pozabljamo na našo zemljo, pozabljamo
na njeno trpljenje in na njeno — večnost.
Če ti, zraven te Loize, vedno je bil tih
in v družbi skromen, da si ga skoro težko
opazil. Sedaj je zaprt tam dolj nekje, v
tistih grozljivih ječah. Trideset let! Tako se
le gjasila sodba.

Pa je čudno to s Teboj, Loize! Človek
bi dejal, da si sirt, da počasi umiraš, obu-
pan v vlažni in temni celini.

Da, saj gotovo umiraš, mogoče si sedaj
v tem trenutku že mrtev, a vendar si dou-
mel Ti boli kot mi vsi večnost naše zemlje
in si ji nalzvestejši sin. Saj si še on dan
pisal iz za zamreženih oken ono čudovito
pismo, ki nam je povedalo, da je lubežen
napravila čudež: živ pokopan, obsolen na
počasno, a gotovo smrt, pa mu iz letičnega
telesa vzlava duh v brezmejno višave in
sredi najtemnejše noči prorokuje sončen,
svetel dan. In ob tej viziji je srečen in po-
zabla na bolečine svojih izmalčanih udov.

In tudi vidva sta tu na sliki. Ferdo in
Franjo. Saj nismo slutili vajine usode ta-

krat, ko smo se tako nasmelani slikali.
Sicer pa tudi sedaj: kaj bi z žalostjo. Vidva
nač nista poznala cmeravosti: nista je ho-
tela poznati. Drzna in brezskrbna sta šla
svojo ravno pot.

Spominjam se, Franjo, tistih večerov,
ko smo obiskovali tovariše in si jim Ti
recital naš evanđelji:

»Mi gremo naprej,
mi strelec.

In pred nami plamen gre skoz noč
kot Bog pred Izraelci.

Nad nami je dan,
nad gorami je dan,
a zarjo zakriva nam jata vran,
o, rada bi orle prevaril!
za sonce jih osleparila
zaman.

ker sokoli in orli vedo da je dan.«
Ali je gorel že takrat v Tvojih očeh sij
nesmrtnosti ob klicu:

»O, bratje, na pot, življenju nasprot;
ne boite se meča krvavega,
ta meč ni namenjen na zdravega.

na pravega moža.

Ta meč divja čez grobove je,
zažiga razpale domove je,
kar je čilega, to obvelja!«

Vidiš, tako je bilo takrat. Goreli smo
in iz tistega ognja le pod nebo švignil
večni plamen Tvoje žrtve, da skupno z
žrtvami svojih tovarišev izpričaš besedo.

In ob tistem ognju se greje Loizekova du-
ša medtem ko mu letično telo umira. Isti
oganj je žarel iz Tvojih besed. Ferdo, tisti
čas, ko je rimska inkvizicija odločala o
vsih usodi, o si Ti s čudovitim milom
govoril o nulnosti žrtve za našo svobodo.

Goreli smo takrat! In sedaj? Kako je
med nami, bi radi vedeli?

Ugašamo! Vse več in več je takih kot
Lado. Lačni so lubežni in kruha in razo-
čarani so. In ostali? Ivan in drugi? Trudni
sno, trudni čakanja. Še gori v nas, še so
nam misli in čustva pri vas, a vse brez-
upneje postaja vprašanje: »Kdaj se bo
smel razplameti naš ogenj in dejanje, kdaj
napoči tisti součen, svetel dan, ki ga Ti
Loize iz teče prorokuješ.

Kdaj bomo porovali na bazovsko gma-
no, kjer ste izkravali Ferdo in Franjo,
Miloš in Valencič.

Predolga je že noč in naše oči dvomilo,
da bo še dan, Naša srca so zadržeta v
bolazni, da so ogođufana za svojo vero in
lubežen.

V teh praznih in tihih dneh, ko se vsako
do ukvarja s svojim borbim življenjem, ko
vsak živi za kratki danes in ga je strah ob
misli na jutri, sem se zgrozil nad brezpo-
membnostjo vsega tega našega početja.
Iztrgati sem se iz te krute in votle seda-
nosti, premeril v hipu razdalje, razrušil
debele zidove leč in premagal sem smrt, ki
je stonila med nas. Pa sem se pogovoril
s prijatelji iz tistih blagoslovljenih časov,
ko se je naša mlada volja poganjala visoko
k žarkom predrznih sanj in idealova. Zopet
mi je tonlo pri srcu. In hotel bi, da bi vsak
izmed nas poslušnil besedom Ivana, Loj-
zeta, Ferda in Franja. Krepkeje bi nam
vsem plala kri po žilah, ker bi spoznali
in občutili, da nam mora biti življenje sa-
koreninjeno v zemlji, s katere smo bili
pregnani.

da moramo verovati in prenesti našo
strastno vero v nove rodove.

da nas ne sme biti strah žrtve,

da postanemo vredni žrtve onih, ki so

s svojim življenjem in krvjo izpričali svojo
proroško besedo.

D. M.

TREĆI EMIGRANTSKI KONGRES

VELIČANSTVENE MANIFESTACIJE ZA ZAROBLJENU BRAČU — AFIRMACIJA SLOGE — MARIBOR DOČEKUJE ODUŠEVljENO EMIGRANTE — MARIBORSKI ŽUPAN I PRETSTAVNICI SVIH DRUŠTAVA IZRIČU SRDAČNU DOBRODOŠLICU — UZBUDljIVA PROPOVIJED ŽUPNIKA SOKLIČA — AFIRMACIJA NAŠE KULTURNE SNAGE — VAŽNE REZOLUCIJE

PROSLAVA PETNAEST GODIŠNJICE „JADRANA“

Treći redovni emigrantski kongres održan je na sjevernoj granici — u Mariboru 2. septembra. Kada je Savezni direktorij izabrao baš Maribor za održavanje kongresa svi emigranti su znali da je Direktorij imao važnih razloga da izabere baš taj grad, ali ni direktorij ni ostala emigracija nije se sigurno nadala da će ovaj kongres ispasti ovako veličanstven. Ako je glavni poticaj da se kongres održi u Mariboru bio taj, što u gradu i okolici živi oko 15.000 emigranata iz Julijske Krajine, sama ta emigracija ne bi ipak bila ovoliko i na ovaj način pretvorila taj sastanak u veličanstvene manifestacije emigrantske ideje — u jednu opću i neutaženu želju cijelog naroda, ne samo emigracije, da se pitanje naše zarobljene zemlje postavi u centar opće jugoslovenskih i opće ljudskih problema.

Da se to postiglo i osjetilo na ovom kongresu zaslužan je cijeli Maribor. Od gradskog načelnika g. dr. Lipolda, pa do zadnjeg građanina, svi su oni sudjelovali u tim manifestacijama i time doprinijeli ovakovom uspjehu naše emigracije. Gosti i delegati su počeli stizavati već

PROSLAVA 15-GODIŠNJICE

PJEVAČKOG DRUŠTVA „JADRANA“

Uspjeli jubilarni koncert — Pozdravi i čestitke — Banket

Uveče u 8 sati započeo je u velikoj dvorani »Uniona« jubilarni koncert »Jadrana«. Iako su sve karte bile unapred rasprodane, odbor »Nanos« se pobrinuo da svi gosti, koji su stigli u subotu, dođu na mjestu u dvorani. Dvorana i galerije su bile dupkom pune emigranata, predstavnička raznih domaćih društava i ostalog građanstva.

Koncert je otvoren državnom himnom i sa »Buči morje Adrijansko«, koje je izveo muški zbor uz umerne aplauz. Iza toga je pretsjednik »Jadrana« dr. Fornazarić održao pozdravni govor u kojem se zahvalio prisutnim predstavnicima grada grada (poduzetnik Golouh, koji je zamjenjivao odsutnog župana dr. Lipolda, jer je morao biti na zapovorenje ljubljanskog veleasajma), komandantu mesta brig. generalu g. Hadžiću, dr. Čoku kao i ostalim predstavnicima. Čita pozdravne brzojave i čestitke »Jadrana«. Čestitke su poslali:

Ban dr. Marušić, društvo »Trst—Gorica—Reka« iz Skoplja; Celjsko pjevačko društvo; »Istra—Frst—Gorica« iz Karlovca; Glazbena matica iz Ptuja; Južnoslavenski pjevački savez iz Ljubljane; Slovansko pevsko društvo iz Maribora; Sokolski medrudruštveni odbor iz Maribora; Sokolska župa i Sokolsko društvo — Matica iz Maribora.

U svojem kratkom, ali jezgrovitom govoru ističe dr. Fornazarić ulogu pjesme.

Spominje progon naše riječi i naše pjesme u Julijskoj Krajini. — Značenje pjesme za kulturno i nacionalno podizanje naroda Osvrće se na prijem u Mariboru i ističe bratsku susretljivost pučanstva prema emigrantima i srdačan prijem »Jadrana« U osvrću na osnutak i djelovanje društva ističe sve napore, koji su učinjeni kroz zadnjih 15 godina, i s ponosom pokazuje na sadašnje stanje i uspjeh.

Muški zbor nastupa na ukrašenoj pozornici, pod vodstvom svoga zborovodje g. Josipa Laha.

sa Volaričevom »Rožmarinom«; Slijede Försterov »Spak« i Gerbičev »Slovanski brod«. Sve tačke su ispijane harmonično i virtuozno, a publika je svršetak dočekivala burnim i oduševljenim ovacijama pjevačima i zborovodji.

U kratkoj pauzi je gospodja Svarčeva u gorenjskoj narodnoj nošnji, praćena od dvoje djece isto u narodnim nošnjama, izručila zborovodji g. Lahu buket cvijeća, a i svako dijete mu je izručilo po kitu. — Pretsjednik Fornazarić izručila mu u ime pjevača pozlaćeni lovor vijenac i čestita mu 65. godišnjicu. Publika burno pozdravlja, a kada simpatični g. Lah, u zabuni stavlja bukete cvijeća na pod da može primiti vijenac, dvorana se prolomala od pljeska i ovacija.

MISA ZA NAŠE MUČENIKE

Topla propovijed g. J. Sokliča — Molitva za naš narod u ropstvu

Drugog dana — u nedjelju — osvanulo je kišno jutro. Kiša je lijevala cijelog dana. Ali i usprkos kiše bila je u osam sati velika franciskanska bazilika puna naroda. Među narodom su bili članovi direktorija, delegati, gosti, emigranti iz Maribora i građanstvo.

Svetu misu je služio naš emigrantski drug g. J. Soklič, slovenski župnik i auktor knjige »Istra klič«. Na koru je pjevao zbor društva »Jadrana«. Kada se g. Soklič popeo na propovjedaonicu nastala je u crkvi grobna tišina. I u toj pobožnoj

u subotu. Mnogi iz želje da čim prije vide znance i prijatelje, a većina za to da prisustvuje proslavi petnaestogodišnjice »Jadrana«. Već pri ulasku vlaka u grad opažalo se da je Maribor u svečanom raspoloženju. Sa kuća su vijorile zastave u počast emigrantskog kongresa, a na stanicama su vršili permanentnu službu članovi »Nanos«, sa značkom »Emigrantski kongres Maribor«. Oni su dočekivali goste i pratili ih u prostorije »Nanos«. Po gradu zastave i ukusni plakati »Jadrana« o proslavi petnaestogodišnjice, kao i plakati direktorija o kongresu. U prostorijama »Nanos« žurba ali i u toj žurbi red i hladnokrvnost. Svatko je tu dobio upute za hranu i spavanje, razne informacije itd., a za to određeni članovi »Nanos« su vodili goste u njihova prenoćišta. Sve po planu, tačno i bez zabune, tako da su se gosti na prvom koraku osjetili ugodno.

Za takovu organizaciju i tako pravilno odvijanje poslova ide zasluga članovima naše emigracije u Mariboru, a osobito vrijednom i poštenom pretsjedniku »Nanos« g. Kralju.

Član mariborskog kazališta tenor Sancin otpjevao je »Zacvela roža« od Lajoviča i »Tam zunaj je sneg« od Kreka. Sancin je pobrao toliko pljeska, da se morao vratiti na pozornicu i pod kišom cvijeća sa galerija, ponoviti Krekovu »Tam zunaj je sneg« Elvira Kraljeva, članica mariborskog kazališta,

nastupa u narodnoj nošnji i savršeno recitira Gradnikovu »Molitev begunceve«; — Gradnovu »Pomladnu večer« i »Devin«. Sa iskrenim i osjećanim stihovima drži cijelu dvoranu u napetosti. Cijela se dvorana s njom miče kao da je povezana nevidljivim nitima. S njom dršće, blijedi, oživljuje cijela dvorana da pod zaključnim stihovima »Na meji Furlanije ga zdrobimo« skoči i u umerbesnom pljesku, kao jedan čovjek, pozdravi i aklamira Kraljevu.

Učitelj A. Faganelli, bariton, pobrao je sa Michl—Gregorčičevom: »Človeka nikar«, a tako isto i Ubald Vrabec, učitelj kod glazbene matice, koji je cijelo vrijeme pratio na klaviru.

Sa nestrpljenjem je očekivana zaključna kantata »Pesem naših mornarjev«, koju je na stihove Griše Koritnika komponirao V. Mirk, a za glazbu priredio Josip Lah. Kantata je prvi put izvajana i posvećena je jubileju »Jadrana«. Kantata je izvedena pod dirigovanjem J. Laha, a izveo ju je muški zbor popunjen dječacima, uz sudjelovanje vojničke glazbe 45 pješ. puka i U. Vrabeca na klaviru. Kantata je potpuno uspjela, što se vidilo i po burnim ovacijama komponisti V. Mirku i dirigentu Lahu.

BANKET

Iza koncerta su se članovi direktorija sa dr. Čokom povukli na sjednicu, koja je trajala do 2 sata po ponoći, a članovi »Jadrana« su priredili intiman banket u maloj dvorani »Uniona«.

Banket »Jadrana«. Na banketu su se ponovile manifestacije i govori. Pretsjednik dr. Fornazarić je još jednom srdačno čestitao J. Lahu, a podžupan mariborski g. Golouh je u kratkom ali jezgrovitom govoru istakao potrebu sloge bez obzira na sve eventualne razlike u političkim mišljenjima. Bivši pretsjednik »Jadrana« dr. Krašovec Čiril iznaša teškoće sa kojima se »Jadrana« borio u početku, a dr. Irgolič Fran. ističe u duhovitom govoru uspjeh »Jadrana« i to dokazuje primjerom na sebi, jer je i on, premda je iz Prekije, postao neke vrsti aklimatiziranog Primorca.

Još su govorili Vasilij Mirk i Joško Lah. Na koncu ističe potpretsjednik »Nanos« dr. B. Verčon uzajamno djelovanje »Nanos« i »Jadrana«.

tišini započeo je propovjednik svoju uzbudljivu propovijed. Rijetko se kada u crkvi čuje propovijed izrečena sa toliko žara i toliko osjećaja, a valjda franciskanska crkva nije još doživjela onako rodoljubnu, a ujedno i kršćansku propovijed kao toga dana. Rijetko kada postaju propovjednik i narod jedna duša i jedno srce, kao toga dana kada je naš Soklič iznosio pred presjedolje Matere Božje svu bol i nepravde koje su učinjene našem zarobljenom narodu. On je rekao:

Dragi braće i sestre, u najljepši in naj-

većer crkvi mariborski, pri Materi Milosti smo se sešli, da Mariji pred prestol položimo svoje bridkosti. Ona, ki je Kraljica mučencev, nam bo pomagala! Ona bo znala tolažiti naše bridkosti!

Neizmerna je naša bridkost! Na sveto, domaćo zemljo, ki je blagoslovljena po delu naših očetov in dedov skozi stoletja, ie prišel nenasitni tujec in nas oropal vseh pravic! Vzel nam je zemljo! Vzel nam je vse javno življenje! Vzel je naša društva. Vzel je našo šolo! Naša mladina ne sliši več materine besede v šoli, učiti se mora tujeza jezika! Tujec nam je vzel mladino! To je bolečina! Požgal je domove, uničil naše premoženje! Učitelje je pogнал čez mejo ali pa poslal med tujece. In naši duhovniki! Stotine so morale iti! Drugi duhovniki so pa zatirani, ne morejo svobodno vršiti svoje svete službe! Naša beseda je obsojena na smrt! Naši junaki so pod krogliami padli, ker so preveč ljubili svojo domovino! Naši emigranti, ki bi doma imeli dosti dela, se pa morajo brez dela in lačni klatiti po svetu!

Sveta je naša bol! Ljubezen do domovine je sveta, saj je posvećena po zgledih svetih mož. Juda Makabejec — svetodisemski vzor idealnega junaka in požrtvovalne ljubezni do doma, nam mora biti zgled! Kristus sam hoče da ljubimo dom. Sv. Pavel to uči! Vsa cerkvena zgodovina to potrjuje: kdor hoče biti pravi kristjan, mora biti pripravljen za velike žrtve za svojo domovino! Naša ljubezen do doma je posvećena po zgledu A. M. Slomška, Dobriše, Sedeja, Kreka! To sveto bol darujemo Bogu, naj to obilo poplača, da osreči naš dom!

Upanja polna je naša bol! Vemo, da večna Resnica in Večna Pravica vodi narode in države! Boz nas ne bo zapustil! Najljepši zgled imamo v Poljski. Premagana, uničena, potetana je bila — a Poljaki so trdno upali na Pravico! In res je prišel dan poveličanja in vstajenja Poljske! Radi bi poromali na Sveto goro pri Gorici in Marli izročili svoje težave. Ker ne moremo in ne smemo tja, polagano pred prestolj Matere Milosti, ki ima v Mariboru svoj mogočni hran — svoje nadloge. Ona, ki smo ji vedno služili, ki so ji naši očetje zidali toliko cerkvic in postavili sv. Goro in družu božja pota, nas ne bo zapustila. Mi trdno upamo, da se bo naša domovina dvignila velika, mogočna, slavna! Naj bo do Materi Milosti radi vsega našega trp-

Doček gostiju — Govori — Povorka kroz grad

Iako je kiša padala otišao je sav narod iz crkve na stanicu da dočeka goste i delegate i da učestvuje u povorki. Osim članova direktorija i emigranata, na stanicu je došao i gradski načelnik g. dr. Lipold sa predstavnicima svih mariborskih društava i brojnim građanstvom.

Kad je vlak ušao u stanicu glazba »Drava« je zasvirala državnu himnu. Zbor »Jadrana« je zapjevao »Iz bratskog zagrljaja« dočekan pljeskom i klicanjem. Pretsjednik »Nanos« M. Kralj je pozdravio goste, a iza njega je dr. Lipold pozdravio goste u ime grada i stanovništva. Označio je važnost nacionalne emigracije za taj naš grad na sjevernoj granici i uspješan rad emigranata na svim poljima i u svim strukturama.

U ime gostiju se zahvalio g. Figar iz Ljubljane na tako srdačnom dočeku, pa se iza toga formirala povorka.

ZASJEDANJE KONGRESA

Pozdravni govor pretsjednika direktorija — Pozdravi predstavnika mariborskih društava — Referat dra. Čoka o prilikama u Julijskoj Krajini i emigraciji — Rezolucije

Na ukrašenoj pozornici zauzeli su mjesta članovi direktorija. Pozornica je ukrašena zelenim stablima, cvijećem i zastavama društava. Među zastavama se ističe po ljepoti zastava društva »Istra« iz Zagreba.

Pozdravni govor dra. Čoka

Dočekan pljeskom i poklicima »Živio« Savezni pretsjednik dr. Čok ustaje i otvara kongres slijedećim govorom:

Drage sestre! Dragi braćo!

Otvorjam letošnji redni kongres emigracije iz Jul. krajine ter konstatiram, da je v smislu saveznega pravilnika kongres pravilno sklican in da so delegati v dovoljnem številu navzočni tako, da je kongres sklepčen.

Pozdravljam vse delegate posameznih emigrantskih društev in številne emigrante, ki ste prihitali iz vseh delov države na današnji zbor. S prav posebnim zadovoljstvom pozdravljam tudi mnogo brojno ostalo rodoljubno občinstvo, ki se je v tako zelo častnem številu odzvalo našem vabilu. Moram posebno povdariti to pomembno dejstvo, ker med tem, ko so bili dosedanji kongresi većinom zborovanja samih emi-

liena in krivično prelite krvi, naša prošnja uslišana! Tako naj se zgodi!

Za vrijeme te molitve i ljudi i žene su plakali. Sve je bilo uzbudjeno. A kada je propovjednik kleknuo na propovjedaonici i pogledom uprtim u kip Majke Božje pročtao preradnju pjesmu — litanije poljskog pjesnika Mickijeviča, onda je crkva bila samo jedna molitva i samo jedan uzdah:

Emigrantske litanije

(Prosto po Adamu Mickiewiczu).

Gospod, usmili se! — Kristus, usmili se: Boz Oče, ki si izpeljal svoje ljudstvo iz egiptovske sužnosti in pripeljal v obilublieno deželo, vrni nam domovino našo!

Boz Sin, Odrašenik sveta, ki si bil mučen in križan, pa si vstal od mrtvih in kraljuješ na veke, obudi od smrti domovino našo!

Boz Sveti Duh, Tolažnik, tolaži nas v trpljenju in razsvetli mozgote, da nam vrnejo naš dom!

Mati božja, ki so ti naši predniki zidali Sv. Goro, Sv. Višarje, Log v Vinavi, Barbanjo in Strunjan: reši našo domovino!

Vsi sveti zavetniki naše domovine, prosite za nas!

Dobrila, ti naš Moizes, Sedel, naš dobrotnik, Mahnič, naš prerok, prosite za nas pri Večni Pravici!

Gregorčič, največ naše zemlje, otmi čolnč naše domovine!

Sužnosti tuica — reši nas, o Gospod! Po mučenstvu naših preganjenih bračev — reši nas, o Gospod!

Po krvi mladeničev — herojev iz Istre in Bazovice — reši nas, o Gospod!

Po trpljenju zaprtih in mučenih — reši nas, o Gospod!

Po zapuščeni interniranih — reši nas, o Gospod!

Po bridkosti izgnanih duhovnikov, reši nas, o Gospod!

Po krvi vseh, ki so padli za vero in svobodo — reši nas, o Gospod!

Zaradi požganih domov in izropanih hiš — reši nas, o Gospod!

Za grob našim kostem v naši zemlji — prosimo Te, sliši nas!

Za moč skupnost svobodo in srečo naše domovine — prosimo Te, sliši nas!

Molimo!

Bratje, molimo! Bog je z nami! Pravica in resnica bosta zmagali!

Kvišku srca!

Pred »Unionom« se u 10 sati povorka razišla, ali je velika većina prisutnih dupkom napunila dvoranu i galerije »Uniona«, gdje je imao da počne kongres.

grantov, obiskani in pozdravljeni v nekaterih slučajih od predstavnika narodnih organizacij,

imamo danes čast, pozdraviti v naši sredini množico rodoljubov iz neemigrantskih vrst, zlasti narodno občinstvo iz našeg zavedno jugoslov. Maribora z njegovim dičem, prvim mešanom gosp. dr. Lipoldom na čelu. Jaz omenjam ta fakt s prav posebnim poudarkom, ker on dokazuje, da se konečno naše emigrantsko gibanje pričinja razvijati in tudi od strani, najširih slojev domačega prebivalstva razumevati, v onem pravilnem smislu najožje kolaboracije med nami emigranti in domačim prebivalstvom za oni naš skupni nacionalni vzvišeni ideal, ki si ga je naša organizacija zapisala na naš prapor. Cilja ki smo si ga namreč mi postavili, je borba za pravice Jul. krajine in ta borba se ne sme in ne more smatrati kot borba, ki naj bi bila neka naša emigrantska predpravica; ne, ona je stvar celokupnega jugoslov. naroda.

Vprašanje Jul. krajine je naše eminentno nacionalno splošno jugosl. vprašanje, na katerem je jednako zainteresirani

vsaki posamezni Jugoslovani v enaki meri. Da, to je tudi dolžnost vsakega pravega in dobrega Jugoslavana, kateri se noben ne more, in ne sme odtegniti. Mi emigranti torej nismo vzeli nobeden monopol za to borbo, kakor bi morda pogrešno iz našega delovanja hotel kdo izvajati. Ne, mi celo povdarjamo absolutno nacionalno dolžnost vsakega posameznega Jugoslavana kateri, se no ben ne sme izogniti. Ako smo kljub temu baš mi vzeli v svoj program kot glavni cilj borbo za Jul. Krajino, je to samo naravna posledica dejstev, da smo mi kot sinovi te zemlje to dolžnost, ki ji je naša skupna in obče Jugoslovenska, občutili in občutimo v prav posebnih meri.

Ta poseben in pojačen čut dolžnosti in odgovornosti pred našim narodom onim v svobodi kot onim, ki še ječi v robstvu, je bil eden glavnih motivov, ki so nas dovedli do tega, da vstvarjamo posebne emigrantske organizacije.

V tej perspektivi kako smešno in neresno izgleda, ako se nam z nekaterih strani očita, da se z ustanovitvijo posebnih emigrant. organizacij hočemo separirati od domačega prebivalstva,

da hočemo ustvarjati nekaj, s čemer dokazujemo, da smo nekaj posebnega i t. d. Mi smo emigr. iz Jul. Krajine, ker smo jo morali zapustiti proti svoji volji in ker imamo glavno in največjo željo da se zopet vrnemo tja kjer so naši pravi domovi, katerih se ne bomo nikdar odrekli. Če trdimo da smo emigranti hočemo potem takem predvsem povdariti, da na svojo zemljo ne bomo nikdar pozabili da se nikdar ne bomo nehali boriti za njo dokler ne zmagamo in dokler v njej ne bomo mi — samo svoji gospodarji.

Izjavljamo pa slovesno da se mi v svobodni zemlji Jugoslovani ne smatramo kot emigranti tem več kot pravi bratje med svojimi pravimi brati

kot dobri sinovi naše skupne in edine majke Jugoslavije kateri hočemo služiti vdano in s srcem in vso dušo i z vsem telesom. Ne samo da se nočemo separirati od domačega prebivalstva nego hočemo deliti z domačim prebivalstvom vse usodo dobro in zlo ne kot bratje temveč kot eno in isto. Saj med nami Slovenci in Hrvati iz Istre, Trsta in Gorice in med Hrvati in Slovenci iz svobodne Jugoslavije, kakor tudi med Slovenci iz naše Koroške ni nobene razlike. Jaz pravim da mi nismo bratje, ker smo več kot to: ena duša, eno srce, eno telo! Zato se tudi mi emigranti tu v svobodni domovini počutimo kot doma in se udeležujemo vsakega narodnega delovanja brez razlike, iz katere jugoslovenske provincije prihajamo, da li take ki je v svobodi ali take, ki je za sedaj še v robstvu. Smatramo le kot

sem že dejal da je naša posebna dolžnost da se brigamo da plamen one ljubezni ki nas je vse Slovence in Hrvate vezala skozi dosedajna stoletja, nesamo popuša napram onim nesrečnim našim bratom, ki jih danes od nas deli krivična in sramotna meja, ko bo za vedno odstranil in vničil današnjo mejo in na njeno mesto postavil pravo in pošteno, ono, kjer sinovi Slave si sami volijo vere in postave.

Zato Vas, bratje v svobodi, mi emigranti iz Trsta, Gorice in Istre pozivljemo s seboj v naše kolo, da v bratski harmoniji vsi Jugoslovani, kar nas je Bog dal, združeni v eno falango pripravimo oni dan, ko bomo terjali kar je naše in kot en mož ponesemo naprej zastave Slave in v boj junaško kri, zapisat kri pravico onim, ki terjajo naš dom.

Iz tega stališča in v tem duhu prav pristrčno pozdravljam vse navzoče rodoljubno občinstvo, ki se je v takem lepem številu zbralo okrog nas.

Savezni direktorij je namenoma odločil, da za letos skliče kongres baš v Mariboru. Maribor je za nas simbol dela jugoslovenske zemlje, ki je ob uri obračuna, mislim od koncu svetovne vojne, bil v nevarnosti, pa ga je modrost, kuraža in železna roka legendarnega slovenskega heroja našega nepozabnega generala Maistra (Slava!) rešila in zavse večne čase nerazdružno spojila s materjo zemljo, h kateri spada.

Iz tega in takega Maribora mi danes pošiljamo bratske pozdrave našemu Trstu, onemu Trstu, ki je simbol druge pokrajine naše jugoslovenske zemlje, Julijske Krajine, kateri v istem usodopolnem času usoda ni bila enako pravilna.

Iz tega in takega Maribora pošiljam danes pozdrave tudi našemu Celovcu, kot simbolu one naše druge nesrečne pokrajine, katero je zadela še težja usoda.

Dal Bog, tudi Trstu in Celovcu dočakati čimprej svojega generala Maistra, da bi tudi Istri, Trstu, Gorici in naši lepi Koroški čimprej zasijali dnevi svobode v okviru velike in močne svobodne Jugoslavije.

Pozdravljamo v naši sredini zastopnike nacionalnih društev: Sokola, Narodne odbrane, Jadranske Straže, Kluba koroških Slovencev i druge.

S tem proglašam današnji kongres za otvoren z željo, da naše delo rodi obilen sad.

Zatim predlaže da se pošalje sliedeči

telegram

»Nj. Veličanstvu Kralju Aleksandru Beograd.

Jugoslavenski izbeglice iz Trsta, Istre i Goričke sakupljeni na svom trećem kongresu u Mariboru — na ovoj

izloženoj tačci naše drage otadžbine — pozdravljaju oduševljeno svoga viteškoga Vladara i Kralja svih Jugoslovena, pa i onih van granica državne teritorije. Gledajući u Vašem Veličanstvu simbol moći i veličine našega naroda i prvog neimara one velebone Jugoslavije, koja je dala sama milijon mučenika i koja će i u buduće okupiti pod svoje okrilje sve otsečene grane jugoslovenske nacije.

S nepokoleblivom verom u sretnu zvezdu Karadjordjevića — genija slovenskog juga — Istra će ponovno izdržati i ovu poslednju epohu svoga najtežeg iskušelja.

Čitanje telegrama je bilo popraćeno burnim ovacijama Kralju i Jugoslaviji.

Pozdravi pretstavnik grada i društava

Ustaje mariborski župan dr. Lipold i u kratkom govoru pozdravlja sakupljene emigrante. »Zahvalni smo Vam, kaže dr. Lipold, što ste izabrali baš Maribor za svoj kongres, jer u Mariboru se čuti dublje i nacionalnije nego drugdje.

Niko nam ne smije uskratiti pravo da vodimo računa o našoj braći preko granice,

jer niko nam ne može naložiti, da zaboravimo 600 hiljada naše braće. Ako drugi narodi smiju da vode računa o članovima svoga naroda, koji se nalaze u našoj državi, zašto da ne bi mi smjeli.

Ovaj kongres je velika nacionalna manifestacija, ali moramo da protestujemo što se htjelo sa strane oklevetati ovaj kongres kao da je sazvan u cilju, da se pripremi napad na jednu susjednu državu.

(Burna odobravanja).

U ime Narodne obrane govori dr. Miloš Vauhnik. On pozdravlja kongres i u ime pretsjednika Centralnog odbora vojvode Ilije Trifunovića (Živio!) i u ime mariborskog društva. Kaže, da i ostali medjaši našeg naroda, a ne samo Maribor, moraju da se oslobode, i nada se da ćemo brzo okriti cvijećem grobove naših mučenika u Bazovici i Pulj.

Dr. Gorišek govori u ime sokolstva. »Vaša bol — naša bol; vaše oslobodjenje — naše oslobodjenje; vi i mi smo jedno«, završava dr. Gorišek.

Dr. Janko Pirc govori u ime Zveze kulturnih društva.

U odužnom govoru označuje vrijednost kulturnog rada u Julijskoj Krajini i podvlači uspješan kulturni rad emigrantskih društava u Jugoslaviji. Potiče na još intenzivniji rad i čestita kongresu.

Dr. Dolar govori u ime

Maistrovih boraca.

Izražava zahvalnost za poklonstvo emigracije uspomeni generala Maistra. U pjesničkom zanosu citira Sveto Pismo gdje se veli, da čovjek ne živi samo od kruha i to primjenjuje na stremiljena emigranata za slobodom. Upoređuje nekadanje borbe na sjeveru sa borabama na jugu i kaže, da neće nikada zaboraviti ono, što su na sjevernoj granici emigranti učinili za nacionalnu stvar.

U ime Jadranske Straže govori dr. Rapotec, koji kaže, da se u isto vrijeme pokazala potreba organizacije »Jadranske straže« i potreba emigrantskih organizacija. Ističe važnost emigracije u nacionalnom životu, jer emigranti najbolje znaju da cijene slobodu i od njih se uče cijeniti i ljubiti slobodu ostali Jugosloveni.

U ime radnika govori g. Bajt. Pozdravlja kongres u ime onih, koji trpe socijalne krivice i kaže, da je još teže trpiti uz socijalne i nacionalne krivice. Ističe potrebu, da se emigrantima — ljudima bez uže domovine — priskrbi kruha kako ne bi barem socijalno trpili.

Čitanje prispjelih brzogava POZDRAV TALIJANSKIM ANTIFASISTIMA I NJEMAČKIM EMIGRANTIMA IZ JUŽNOG TIROLA

Dr. Čok se zahvaljuje svima na pozdravima. Moli dr. Ražema, da pročita prispjele telegrame. Kongresu su prispjeli slijedeći telegrami:

»Jugoslovenska Matica iz Splita — Društvo »Istra«, Dubrovnik — »Orjeme« iz Kočevja — Koroški Slovenci iz Ljubljane — Savez ratnih dobrovoljaca — Matko Hrovatin iz Starog Futoga — »Istra, Trst, Gorica« iz Sarajeva — »Istra«, Osijek — Dr. Hinko Sirovatka iz Zagreba — Oblasni odbor »Jadranske straže« iz Beograda — Središnji odbor Narodne odbrane iz Beograda — Omladina Narodne odbrane iz Beograda — »Istra«, Sušak — »Trst, Gorica, Istra« iz Skoplja.

Dr. Čok veli, da sigurno tumači osjećaje cijelog kongresa, ako predlaže da se sa kongresa pošalju pozdravi našim starim borcima, senatorima dr. Gregorinu i dr. Trinajstiću. Skupština prima taj predlog uz odobravanje.

Nadalje ističe, da nas veže zajednička sudbina sa emigrantima iz Južnog Tirola i predlaže da se pošalju još dva telegrama, i to:

Emigrantima Nijemcima iz Južnog Tirola, sa kojima nas veže ista sudbina, a ujedno i talijanskim antifasistima u Parizu, koji sa simpatijama prate našu borbu. Kongres prima taj predlog živim odobravanjem.

REFERAT DR. ČOKA O POLOŽAJU NAŠE NARODNE MANJŠINE V ITALIJI

PRAVI DELAVSKI STAN MED NAŠIM NARODOM V ITALIJI IZGINJA — KMEČKI STAN IN OBUPEN SOCIJALNI POLOŽAJ — GLOBOKA NACIONALNA ZAVEST NAŠEGA ŽIVLJA POD ITALIJO — NAŠ PROBLEM KOT PRVOKLASNI MEDNARODNI PROBLEM — KATOLIŠKA CERKEV V JULJSKI KRAJINI — VATIKAN JE NA CELI LINIJI PUSTIL FAŠISTOVSKI VLADI

Dragi rojaki! Zvezni pravilnik določa, da mora biti na vsakoletnem emigrantskem kongresu analiziran v glavnih obrisih vsakokratni položaj naše jugoslovenske narodne manjšine pod Italijo. Za kongres in za zvezne emigrantske organe je to ena izmed najtežjih, najboleštnjših nalog, kajti leto za letom mora organizirana emigracija ugotovljati,

da se življenje našega naroda pod Italijo slabša iz leta v leto z neko skoro matematično natančnostjo v vseh panogah duhovnega in materialnega življenja.

tako, da je njegova eksistenca čedalje težja. V totalitarni fašistovski državi mora naša emigracija pričakovati na prihodnjem emigrantskem kongresu žal le še bolj žalostno in obupnejšo sliko o položaju naših bratov pod Italijo. Dokler ostane današnji režim, dokler ostanejo v veljavi sedanje metode, ni nobene izgleda na zboljšanje. Prazne bi bile nade na kako izboljšanje, ki naj bi se pričakovalo iz eventualnega izboljšanja odnošajev Italije do držav Male Antante, če bo Mussolini do tega koraka prisiljen. Saj celo abelo prijateljstvo med Italijo in fašistizirano Avstrijo ni prineslo Južnim Tirolcem drugo nego mršavo odredbo, omejeno in zaklavljučano z vsemi mogočimi pridržki, o zasebnem nemškem poduku. Zlo, ki pritiska in davi naš narod pod Italijo, breme, ki ga tako strašno duši, je tako ogromno, da more le zrušenje današnjega stanja prineseti resnične olajšave našemu narodu.

Iz vsega kaosa tragičnega razdejavanja na narodno-jezikovnem, političnem in gospodarskem polju, ki ga je provzročila italijanska država v šestnajstih letih vladanja nad narodom, bodisi v predfašistovski eri, bodisi v dvanajstih letih fašistovskega režima, ugotavljamo letos iz monotoni, vsako leto ponavljajočih se ugotovitev krvavih nasilij in justičnega terorja sledeča dejstva in iz njih izvirajoče posledice:

Pravi delavski stan med našim narodom v Italiji izginja

Velika pomorska mesta Trst, Pulj, Reka in Tržič s svojimi ladjedelicami in s svojim pomorskim prometom, dalje večji in manjši industrijski centri so zaposlili in deloma odtegnili kmetovalstvu tretino prebivalstva, in to že v predvojni dobi. To razmerje se je še poslabšalo po vojni, ko je vojno-odškodninska rekonstrukcija dežele zopet odtegnila del prebivalstva kmetovstvu. Umiranje velikih pomorskih mest, razkroj in stalno nazadovanje industrije v naši deželi, ustavitev vojno-odškodninskih del ter dosledno odiranje slovenskega in hrvaškega delavstva od vseh javnih in zasebnih del po mestih in vaseh Julijske Krajine, so pognali v zadnjih desetih letih par deset tisočev kvalificiranih in nekvalificiranih delavcev v inozemstvo, v Južno Ameriko ter v rudnike in industrijska podjetja severne Francoske, Belgije in Holandske.

Le mali del industrijskega delavstva ter predvsem prebitek nekvalificiranega kmetijskega proletarijata se je zatekel v Jugoslavijo.

Ker so industrije v Julijski Krajini v velikem delu ustavile svoje obrate, arse nali v Trstu, Pulj in Tržiču so odpustili iz službe predvsem naše delavstvo, a v javnih, zlasti vojaško-fortifikacijskih delih in pri velikih cestnih delih slovenskih in hrvaških delavcev, tudi če so se vpisali v fašistovske sindikate in plačujejo sindikalne davke, skoro nikdar ne sprejemajo, je položaj onega delavstva naše krvi, kar ga je še tam doli ostalo, prav zelo težek in naravnost obupen.

Kje so nekdanji jaki ponosni centri naših strnjanih delavskih slojev, ki so se zbirali okoli naših narodnih delavskih organizacij? Razbiti so, ostali so le drobeci, in še ti prepuščeni samim sebi in slabemu razpoloženju novih gospodarjev.

Julijska Krajina, ki je imela, v primeri z drugimi jugoslovenskimi pokrajinami, pred vojno relativno največ mestnega industrijskega poklenega delavstva, bo v kratkem izgubila še zadnje, borne, povsod zapostavljene in odpravljene ostan-

ke slovenskega in hrvaškega industrijskega delavstva. Za srednjim stanom uradnikov in svobodnih poklicov izginja tako tudi delavski stan. Italijanska fašistovska statistika upa pokazati 45 tisoč brezposelnih v Julijski Krajini; v tem številu so vključeni naši, kar jih je še,

ostalo so v glavnem brezposelni delavci Južne Italije, nakopičeni po naših mestih.

V mnogo večji meri kot pred vojno se je pa razvil stan naših delavk-služkinj, ki sedaj služijo, ne le kakor pred vojno samo v Trstu, ampak v vseh drugih mestnih centrih severne in srednje Italije. Njihovo število se giblje med 4 do 5 tisoč za katere se pa v sedanjih razmerah ne more interesirati nobena organizacija.

Kmečki stan med našim narodom — Obupen socijalni položaj

Potem, ko so nam fašisti uničili naš srednji stan in potem, ko postopoma izginja tudi delavski stan,

predstavlja naš narod v Julijski Krajini pravzaprav samo kmečki stan. Od inteligentov je ostal le še duhovniški stan, ki pa tudi doživlja težke ure in se njegovo število čedalje bolj krši, ker ga fašizem neusmiljeno preganja.

Gospodarska slika našega kmečkega stanu v Julijski Krajini je porazna. Naše zadrugištvu, predvsem kreditne zadruge, je bilo od fašistov postopoma nasilno likvidirano ali enostavno prevzeto. To je bil prvi in najtežji udarec za gospodarsko samostojnost našega kmeta. K temu je prišel še sistem zakupnega pobiranja neznosnih davčnih bremen potom lokalnih italijanskih bančnih institutov ter končno v prejšnjih časih v politične svrhe razdeljeni agrarni kredit obnemem z raznimi posojili v vojno-odškodninske svrhe.

Vse to je kakor svetopisemska nesreča palo na ubogo Julijsko Krajino in stalno ter sistematično uničuje, vas za vasjo, naše malo kmečko poselstvo. Vas za vasjo postaja lastnima bank. Dosedanji posestniki ostajajo sicer zaenkrat še na svojem mestu

in obdelujejo svoja bivša posestva, toda ne več kot njihovi gospodarji, temveč kot sužnji v službi bank in laškega kapitala.

Ni uveden še noben kolektiven enoten kontrakt za ta nova pogodbeno razmerje med bankami in to novo vrsto kolonata, ampak banke po lastni precentivi položaja in braneč svoje koristi do skrajnosti sestavljajo provizorične pogodbe od slučaja do slučaja, v katerih so točno zaščitene vse, tudi najmanjše, koristi banke med tem, ko so za kmeta predvidene do poslednjega detalja le vse njegove obveze. Ne moremo še točno predvideti, v koliko bo italijanska fašistovska država izkoristila to novo nastalo situacijo popolnega gospodarskega podjarmljenja našega ljudstva.

Slučaji kolonizacije italijanskih kmečkih kolonov

na zapuščenih ali pa na dražbi prodanih posestvih naših kmetov v Julijski Krajini so sporadični in le zelo redki.

Pri vsem tem trpljenju našega naroda pod Italijo je ostalo naše nacionalno posestno stanje po 16 letih v glavnem isto kakor smo ga imeli pred svetovno vojno.

V narodnem pogledu nismo izgubili v Julijski Krajini niti ene vase, kar dokazuje globoko narodno zavest in veliko odporno silo našega naroda v Italiji. V zapadnih Brdih (okolica Gorice) napram Furlaniji, v južno istrskih vaseh okoli Pule in na zapadni obali Istre gre naša narodna meja ravno tam kjer je šla leta 1910.

Le v mestih in njihovih neposrednih periferijah so nas potisnili ker tam ne dobi noben naš človek niti najnižje zaposlitve,

a mestni ambijent asimilirra in absorbira s precejšnjim uspehom pred vsem našo manjšino. Ta škoda, ki jo tako trpimo v narodnem pogledu, je sorazmerno majhna, ker je slovanski živelj itak v velikem številu eliminiran iz mestnega prebivalstva. Raste pa razlika med mesti na eni strani in dežele na drugi strani ter postaja vedno večja, kajti med obema zija prepada, ne samo narodne, temveč, tudi socialne razlike. Naše kmečko prebivalstvo je tudi v ekonomsko-

socijalnem pogledu zasluženo napram mestnemu italijanskemu centru.

Borba za nacionalno osvoboditev gre zato roko v roki z borbo za socialno osvoboditev jugoslovanskega ljudstva v Italiji.

Globoka nacionalna zavest našega življa pod Italijo

Omenjal sem že dokaze za globoko nacionalno zavest in žilavo odpornost našega življa pod Italijo. Poleg teh lastnosti moram povdariti še en nad vse važen faktor, ki služi v veliko čast in ponos toliko našemu narodu pod Italijo, kolikor nam emigrantom, kot njegovemu delu in Jugoslovanom sploh. Konstatirati moramo namreč, da je duh našega naroda tam doli vključ s šestnajstletnemu nadčloveškemu trpljenju neokrnjen, morala je visoka, črv malodušnosti ni mogel načeti zdravega jedra našega ljudstva. Nasprotno!

V njem je ne samo globoko usidrana vera v konačno zmago pravice, temveč je ostala v njem nezlomljiva sila upornosti proti nasilju s suverenim zaničevanjem nevarnosti. Čeprav nimajo naši ljudje nobene pravice do javnega udeleževanja in čeprav so še daleč za nami časi, ko je smelo biti naše ljudstvo organizirano po političnih organizacijah, si pa ono vključ zagroženim težkim kaznim ni pustilo vzeti pravice do samosvojega političnega gledanja na fašizem in na Italijo. Julijska Krajina je še vedno najbolj nemirna in najbolj nezadovoljna pokrajina v celi Italiji. Med našim ljudstvom ni nikdar prenehalo tajno revolucionarno vrenje proti sedanjemu stanju, v eni ali drugi obliki. Le tu pa tam osvetli vse to podtalno življenje in delovanje kak dogodek, ki privre pred široko javnost, tako n. pr. obsodbe brez imen rimskega tribunala, skrivnostni požigi fašistovskih poslopj itd.

Fašistovske oblasti so zazvale zadnja tri leta glede tega taktiko popolnega molčanja.

V najširih ljudskih masah v Julijski Krajini je povsod globoko ukorenjena ena topla misel, ena fanatična želja: končati kakor že koli in čimprej s sedanjim stanjem in sneti sedanji jarem.

Odkrito je treba povedati, da naše ljudstvo v Julijski Krajini, iz razumljive psihološke reakcije na stisko v katerih se nahaja, gleda kritično na svojo emigracijo v Jugoslaviji in ji očita, da je pre malo borbena in da celo dopušča da se nekateri narodno kompromitirani ljudje v življenju pod fašizmom nemoteno gibajo v Jugoslaviji.

Naše ljudstvo v Julijski Krajini pričakuje od svoje emigracije v Jugoslaviji mnogo več za reševanje in razumevanje problema Julijske Krajine pred jugoslovansko in svetovno javnostjo kot emigracija sedaj izvršuje.

Borba s fašizmom je napravila naše ljudi nekompromisne in neučakane.

Zaključujoč to poglavje o položaju naše narodne manjšine pod Italijo prihajam do tolažilnega zaključka, da se pri vsej neznoosti krivici in škodljivosti tega položaja naš narod v Julijski Krajini zaveda, kakor se zavedamo mi vsi, da mora naša misel zmagati. Vprašanje je le, kakšne žrtve bomo morali doprinesti in koliko časa bo še trajalo trpljenje? Ali vprašanja končne zmage ni več nobeno vprašanje!

Italija je s svojim dosežanim postopanjem nasproti atotonomemu slovanskemu prebivalstvu Julijske Krajine izgubila vsako moralno pravico da še nadalje drži to provincijo

v svoji oblasti in edini moralni in logični zaključek iz te situacije je, da se namesto sedanje nepravilne in nepravilne meje med Jugoslavijo in Italijo postavi druga pravična in poštena meja tam zapadno od Soče na etnografski meji med slovanskim in latinskim rodom.

Zato Vas, pozivam, dragi bratje, ob tej slovesni priliki, ko smo zbrani predstavniki celokupne emigracije iz Julijske Krajine in kot taki, tudi kot legitimni predstavniki našega naroda, ki živi v Julijski Krajini, da dvignemo glas za čast in svobodo Julijske Krajine in izjavimo jasno in glasno pred celim svetom:

Ne priznavamo krivične in vsiljene nam današnje državne meje med Jugoslavijo in Italijo.

Zahtevamo da se ta krivična meja v interesu javne morale, pravice in človečnosti, revidira in popravi ter da se vrne Jugoslaviji vsa ona jugoslovanska zemlja, ki ji je bila z Rapalsko pogodbo odvzeta. Od te zahteve in delovanja za njeno končno vresničenje ne odnehamo, dokler se ne prizna svoboda in omogoči ujedinjenje z ostalimi brati vsakemu, tudi najmanjšemu delu naše jugoslovanske zemlje, ki je pod tujcem. Pravica naših bratov, da se osvobodijo in ujedinijo z ostalimi brati v svobodi je nedotakljiva in večna.

Prisegamo v svojem imenu, v imenu vseh 600 tisoč Jugoslovanov iz Istre, Trsta in Gorice, v imenu naših otrok, unukov in njih naslednikov, da bomo to pravico zastopali in zahtevali večno z vsemi sredstvi in proti vsem uzurpatorjem.

Tako nam Bog pomagaj.

Naš problem kot prvoklasni mednarodni problem

To kar sem navajal doslej je nov in neizpodbiten dokaz za to, ki sem jo razvijal na lanskem kongresu v svojem govoru »da namreč vprašanje Julijske krajine ni samo vprašanje nas, sinov te krajine, temveč, da je to vprašanje, ki posega globoko v državne in nacionalne interese kraljevine Jugoslavije, vsled česar ima Jugoslavija uradna in neuradna ves interes v tem vprašanju.

Vsak Jugoslovan ima dolžnost, da se s tem vprašanjem bavi in da sodeluje na njegovi pravični in pravilni rešitvi. Problem Julijske krajine posega v odločilni meri tudi v mednarodne odnose Jugoslavije in Italije in ker razvoj teh odnosov mora imeti najdalekosežnejše, da naravnost historijske posledice, sem že v svojem lanskem govoru trdil,

da ima naš problem vse karakteristike prvoklasnega mednarodnega problema.

Julijska krajina je namreč za Italijane prva etapa njihovega imperialističnega programa, njihovih ekspanzivnih naporov, njihovi »marcia triumfale«, ki naj jih dovede do končnega cilja: do rimskega imperija, ki naj ima v Evropi in v svetu sploh vodečo vlogo. Nadaljne etape tega programa so: Dalmacija, Albanija, pridobitev za svoje cilje (ali zaslužnje) Grške in Bolgarije, ter končno razbitje Jugoslavije, kateri bi se imeli odvzeti predvsem slovenski kraji da se razdelijo med Avstrice in Lahe, severni kraji za Madžare in morda še za kakega prijatelja, ostanek naj bi se razdelil na razne samostojne države: Srbijo, Hrvatsko in Črno goro. Italijani so prepričani, da bi njihovim silajnim in vekovno dokazanim intrigantskim sposobnostim ne bilo težko te ostanke »samostalnosti« držati v stalnem medsebojnem sovraštvu in napetosti. Zakaj si je Italija postavila ta za naše pojme in za naše interese naravnost peklenski cilj? Evo zakaj!

Pravi in končni cilj italijanske zunanje politike odkar obstoji moderna Italija, je: zagospodariti nad vsem Sredozemskim morjem.

Ako bi to dosegli, so prepričani, da bi bil s tem dosežen in obnovljen »Rimski imperij« in, da bi Italija kakor pred 2000 leti bila prva sila na svetu, saj ji je bazen Sredozemskega morja od pamtiveka zibelka kulture in civilizacije najvažnejše svetovno križišče in v prošlosti izhodišče vsakega pravega napredka.

Nočem govoriti o pogrešnosti te teze, ki so jo ustvarili, negovali in se zagrevali prvi italijanski ideologi, političari in državniki zadnjega stoletja in, ki danes predstavljajo osnovno linijo italijanske zunanje politike. Konstatiram samo to dejstvo zaradi posledic, ki prihajajo iz njega. Predno se je namreč pojavila v Sredozemskem morju Italija kot veselila bile so že tu 2 druge veselile Anglija in Francija, od kojih pa prva nima teritorialnih aspiracij na obalah Sredozemskega morja razen neke sicer najvažnejše strateške točke, med tem, ko ima Francija na svoji severni afriški obali veliko kolonialno posest in tudi na maloazijski obali svoje važne postojanke. Na vso to francosko posest, v kolikor je ona že pozicija v Sredozemskem morju važna, stavlja svoje aspiracije Italija. Zato Italija vidi v Franciji svojega glavnega nasprotnika, med tem ko vodi nasproti Angliji že tradicionalno politiko prijateljstva — saj Angliji tudi ni posebno ljuba premočna Francija v Sredozemnem morju.

Predpogoj, pa da more Italija zasledovati svoje cilje v Sredozemskem morju je ta da ima mir v Jadranskem morju, ki je s strateškega in ekonomskega stališča le en sektor, še tudi zelo važen, Sredozemskega morja.

Le, če je ta sektor popolnoma v njeni oblasti, če Jadransko more zares postane to, kar oni hočejo »Mare nostrum« to je čisto italijansko jezero, ki ga oni lahko zapro pri prehodu v Sredozemsko morje v Otrantskem zalivu bi v tem slučaju mogli Italijani računati na sodelovanje v svoji sredozemski politiki. Iz tega razloga je Italija videla že v Avstriji svojega največjega sovražnika in se proti njej tudi borila.

Seveda, ko se je borila proti njej ni računala s tem, da bo na njenih ruševinah na drugi obali Adrije nastala velika Jugoslavija.

Proti današnji državni kraljevini južnih Slovanov je zato Italija že ves čas vojne pa tudi na mirovni konferenci vodila ogorčeno borbo, kakor je še vodi dandanes za razpad Jugoslavije.

Ne more biti nobenega dvoma, da kakor je v odločilnem momentu — koncem leta 1918 — jednodušna volja Jugoslovanov namah uničila in napravila smešne vse italijanske intrige proti našemu ujedinjenju, bodo tudi sedanje in eventualne bodoče intrige — pa naj nam nanesejo med tem še toliko škode — v odločilnem momentu padle v vodo in postavile italijansko diplomacijo na pedestal smešnih pritlikavcev ki se jo hočejo s trki in intrigami boriti proti naravnim zakonom in geniju velikega jugoslovanskega naroda.

Eden glavnih zadatkov njene zunanje politike je torej za Italijo ta da reši jadranski problem v svojem

smislu, to je, dati v svojo oblast tudi vshodno obalo Jadranskega morja in da iz tega tako napravi italijansko jezero.

Proti tej tezi stoji druga velika jugoslovanska teza ki pravi naj bo jugoslovansko morje svobodno za vsakega, ki hoče po njem ploviti, predvsem pa seveda naj služi obalnim narodom. Jasno je, da je ena teh tez »jugoslovanska« poštena, moralna in etična in da sloni na božjem in naravnem pravu, medtem je druga nasilna, nepravilna, nemoralna.

Kakor sem že omenil, Julijska krajina je prva etapa Italije v izražanju »jadranskega« problema v njenem smislu.

Želel sem prikazati problem Julijske krajine in naše borbe za njeno svobodo v njegovi pravi luči: ne samo tako namreč kakor sem na ta problem v vsakdanjem življenju pokazuje temveč, pod prizmo velikih zunanje političnih ciljev in potov Jugoslavije in Italije. Ker pa so odnosi med tem dvema državama za Italijo eden od važnejših delov njene zunanje politike, med tem ko so za Jugoslavijo pravzaprav os njene zunanje politične orientacije,

je jasno, da treba posmatrati problem Julijske krajine kot važen svetovni problem.

Pod tem vidikom in radi povezanosti jadranskih in mediteranskih interesov je razumljiva realnost, efikasnost in nedotakljivost zveze med Jugoslavijo in Francijo.

Pod vidikom in kot derivacija te osnovne italijanske zunanje politike nam bo razumljiva italijansko balkanska in podunavska politika.

Za konečni izid te težke in gotovo še dolgotrajne borbe se nam ni bati kakor sem dokazal, da je v jadranskem problemu jugoslovansko stališče zasnovano na božji in naravni pravdi, tako sloni naše stališče glede Balkana na enaki visoki moralni bazi. Deviza »Balkan balkanskim narodom« je logična, naravna in poštena. Italijanska zaščita njenih interesov kot veselile na Balkanu pa ni drugo, kot vmešavanje v balkanske posle v prepričanju, da so balkanski narodi še dovolj nezreli, da se jih more z raznimi intrigami hujskati drugega proti drugemu. Hvala Bogu prihaja zrelost balkanskih narodov vsak dan bolj do izraza in upamo, in želimo, da bi solidarnost balkanskih narodov vseh južnih Slovanov od Soče do Črnega morja za vedno onemogočila intrige raznih veselil, ki s vsjo balkansko politiko iščejo samo svoje interese na škodo pravih interesov Balkancev.

Analogno se more trditi za Podonavje, kjer bo konečni mir, kadar bo premagalo stališče.

»Podonavje podonavskim narodom«.

Katoliška cerkev v Julijski Krajini

Vatikan je na celi liniji popustil fašistični vlad.

Kadar govorimo o položaju našega naroda pod Italijo, ne moremo iti preko onega važnega faktorja, ki je katoliška cerkev. Razume se samo po sebi, da na tem mestu ne omo govoriti o katoliški veri, ne o cerkvi kot verski instituciji. Govoriti hočemo o katoliški cerkvi kot politični »konstituciji«, in o njeni cerkveni politiki v Julijski Krajini.

V tem pogledu imam na naslov katoliške cerkve tolike in teške pritožbe.

Glavna naša pritožba v tem pogledu gre v tem smislu, da moramo konstatirati, da v borbi našega naroda v Julijski Krajini proti fašističnemu nasilju, v kolikor se je to nasilje razlezlo in se razteza tudi versko in cerkveno življenje našega naroda, ta ni našel, kakor je upravičeno pričakoval, uspehov podpore in zaščite pri merodajnih cerkvenih činiteljev. Dve sta okolnosti, ki te naše pritožbe napravljajo posebno tehtno: prvo, da so skoro vsi Jugoslovani, kar jih živi pod Italijo, s prav majhno izjemo, katoličani; ne samo,

ampak da so bili katoliški cerkvi in najvišjim cerkvenim avtoritetom vedno zvesto in sinovsko vdani (amor filialis). Za nad tisoč letno zvestobo in vdanost smo pač smeli pričakovati drugačno plačilo. Drugo, da cerkvena oblast ni zaščitila ne samo široke sloje svojih vernikov, ampak niti svojih duhovnikov — Slovanov, z visokimi cerkvenimi funkcijami na čelu.

Nikdar se ne bi bili mogli misliti, da bo naša sveta katoliška cerkev, ki je dvatisoč let oznanjala vero večne in svete pravice, pravde, poštenja, morale, tolerirala nasilja, ki ga fašisti izvajajo nad našim narodom in ne samo tolerirala in priznala, ampak da z molčečim pristankom celo podprla. Citiram besede uvaževanega cerkvenega dostojanstvenika, ki je dejal, da bodo pri takem obnašanju Vatikana Slovani v Julijski Krajini v teku 5 let izgubili v cerkvi vse pravice, prepovedi, verski poduk, svoj narodni kler, vse z molčečim pristankom Svete Stolice.

Po njegovih vtisih je Vatikan že na celi liniji popustil Italijanski vladi, vprašanje je le še, koliko časa bo to trajalo in na kak način se bo zgodilo, da se vse naše cerkvene pravice »absolvirajo«. Iz tega proizhaja, da so naše naravne pravice plačilno sredstvo, s katerim Sveta Stolica plačuje svoje politične obveze nasproti fašizmu.

In kakšen je odgovor Svete Stolice na očitke? Dal nam ga je neki apostolski vizitator, ki je prišel v Julijsko Krajino, da konstatira stanje stvari, dejal je: da treba

imeti v vidu gotov čin, da je naš narod bil anektiran Italiji. Vsi, da so to že razumeli, le »ščavi« niso.

Priznati moramo, da so nas poleg poročil o ubojstvih, o obsodbah specialnega in navadnih italijanskih tribunalov, poleg dnevne kronike o vsakodnevem nasilstvu, ki so jih jugoslovanske novine, zlasti pa naše glasilo »Istra«, skozi celo leto registrirale, najbolj bolela poročila o raznih etapah cerkvene politike fašistovskih oblasti ob molčečem pritrtjevanju Svete Stolice napram jugoslovanski manjšini v Julijski Krajini in Beneški Sloveniji. Da navedem le par najznačilnejših znakov te tilhe pa vztrajne borbe od vseh strani našemu jeziku v cerkvi:

konfiriranje semeniščnih profesorjev v Gorici, razne neznoše šikane in grožnje podeželske duhovščine, postopno postavljanje raznih nepotrebnih balistiških kapelanov, prepovedi slovenskih pridig v Slovenski Benečiji, fašistično-šovinistično in nevedno postopanje raznih Strottljev in Sajinov na škofijskih stolicah v Julijski Krajini.

Posebno značilna je bila velika kampanja fašistovskega tiska proti škofu Fogarju v Trstu, ki je dober Italijan in to tudi vedno povdarja, češ da ni zadosti energičen in krut v zatiranju vsega kar je slovensko v cerkvah, ki so pod njegovo jurisdikcijo. Ni nam znano in nobenega znaka ni, da bi ga bila Sveta Stolica vzela v zaslužno zaščito. Jako bolno je odjeknila v srcih vseh katoličanov-Jugoslovanov Julijske Krajine vest,

da je Sveta Stolica na mesto pok. našega nacionalnega heroja dra. Sedeja imenovala za nadškofa Italijana, tako, da je ne samo nadškofija, ki je bila celo stoletje posebno stanje Slovencev prišla v roke Italijana, temveč tudi, da je od 5 škofov v Julijski Krajini, ker je večina prebivalstva slovenska, s večino katoliških vernikov mnogo večja, ni nobenega Jugoslovana, temveč so vsi Italijani.

Vedno hladnejši postajajo odnosi našega ljudstva napram višjim cerkvenim krogom, ter ne zastajajo že več daleč za onim razpoloženjem, katero občuti naše ljudstvo napram fašistovskim oblastvam. Dokazuje se duhovno nasprotstvo proti višji cerkveni hierarhiji. To razpoloženje našega ljudstva tam doli ima svoj odnos tudi v širokih emigrantskih krogih v Jugoslaviji. Ni težko prerokovati da bo sedanja cerkvena politika, ako bo izvajana le še par let pod pritiskom fašistovskih oblasti, ker bo tihim ali celo izrečnim pristankom, da morda celo s sodelovanjem višjih cerkvenih krugov, povzročila postopno ugasnitev vsega verskega življenja ter popolno razdvojenost našega naroda z najvišjo rimsko cerkveno hierarhijo. Ni izključeno, da si narod ne bo pričel iskati novih potov, kako bi bolje zaščitil svoje prirodne pravice, nego to dela Sveta Stolica v Rimu.

Zveze med našo emigracijo in našim narodom tam doli so preveč tesne, da taki dogodki ne bi imeli svoj jak odmev tudi tu in jasno je, da tudi poti emigracije, ki hoče biti in ostati zvesta narodu v Julijski Krajini in njegovi usodi, ter kot njegovi verni predstavnik v emigraciji, ne bodo mogle iti mnogo v stran od poti, na katero je prisiljen da stopa naš narod v Julijski Krajini.

Zaključujoč to poročilo o odnosu našega naroda v Julijski Krajini do katoliške cerkve in Svete Stolice, mislim, da tolmачim želje in mišljenje nas vseh tu zbranih, ako našem narodu v Julijski Krajini izražamo iskreno zahvalo in priznanje vseh Jugoslovanov, ter jim izrazimo svojo neomejeno bratsko solidarnost v njihovi vstrajnosti in neustrašni borbi za naravne pravice naroda.

Izražamo jim občudovanje in smo ponosni na njihovo junaštvo in odpornost pri obrambi naših svetih pravic. Pozivljamo jih, naj vstrajajo še dalje in se odločno uprejo vsem zaprekan ne samo fašizmu in rimski vladi, ampak tudi italijanskim škofom in višjim cerkvenim hierarhom, ako se z njimi krnijo ali uničujejo svete in nedotakljive pravice našega naroda.

Istočasno pa naslavljamo ta apel na naše domače katoliško duhovništvo in pred vsem na najmerodajnejše kroge, naj storijo svojo dolžnost.

Referat dr. Coka je saslusan u tišini i pažljivo, a na koncu je cijela dvorana izrazila negodovanje protiv takove vaticanske politike u Julijskoj Krajini. Na predlog dr. Coka jednoglasno je izglasana rezolucija protiv vaticanske politike, a na predlog g. Mohorića izglasan je i apel na jugoslovansko javno mnjenje o talijanskoj politici.

U FOND „ISTRE“

Krstulja Ivo — Baška otok 50.—
 Krk 10.—
 Jelušić Ljudevit — Kastav 10.—
 Flego Antun F. — Gornja Stubica 10.—
 U prošlom broju objavljeno 33.302.60

Ukupno din 33.372.60

Popodnevno zasjedanje kongresa

Izvještaj tajnika direktorija

Izvještaji pojedinih ostsjeka — Biranje nove savezne uprave — Prijedlozi

Tačno u 2 sata je nastavljeno zasjedanje kongresa u »Narodnom domu«. Iza otvorenja dr. Čok prepušta mjesto pretsjednika dr. Ražemu, prvom potpretsjedniku, koji pretsjeda sve do biranja uprave.

Anton Mladen je pročitao tajnički izvještaj, kojega donosimo u glavnim crtama:

Delo in gibanje zveznega vodstva, zveznih odsekov ter emigrantskih društev

V preteklem letu se je uveljavila sama od sebe, posili potreb in po inicijativnosti emigrantskih osebnosti, raztresenih po ostalih emigrantskih centrih, decentralizacija dela in funkcij v emigrantski zvezi. Emigrantski odseki, zamišljeni v zveznem pravilniku so v prvih letih enotnega emigrantskega pokreta živeli le v zamisli, niso pa mogli nikakor zaživeti v resničnem uspešnem delu. Sele v zadnjih dveh letih, in sicer najprvo organizatorni odsek, kasneje pa še troje drugih, je zaživelo svoje samostojno življenje, opirajoč se po tom zveznega direktorija ter potom direktivnih stikov na zvezno vodstvo v glavnem v zadevah, katere je mogoče rešiti samo v prestolnici države. Štirje izmed delujočih zveznih odsekov so zato z decentralizacijo razbremenili v nekoliko zvezno vodstvo na katerem seveda leži še vedno ogromno breme intervencij in političnega dela v prestolnici.

Zvezno delo je tudi letos, kot v preteklem letu živelo pod stalnim pritiskom intervencijskega dela. Neprestane intervencije pri vseh centralnih oblasteh, pri vseh resorjih v Beogradu, pa so letos, radi splošnega gospodarskega položaja še v večjem nesorazmerju med vložnim delom in pa med doseženimi rezultati. Praksa ne samo emigrantske organizacije, ampak vseh organizacij, pa bilo tudi onih političnih in vplivnih v državnem vodstvu, dokazuje da je treba vedno bolj za vsako samo po sebi še tako neznatno zadevico vložiti neprimerno več truda in časa kot v preteklih letih. Praksa vseh organcij, političnih in nepolitičnih iznaša nadalje rapidno povečevanje negativnih odgovorov, posebno v vprašanjih, ki pomejijo karkšno koli obremenitev državnega budžeta. To je potreba zato odkrito povedati, da ne bi napačne iluzije ali pa nepoznavanje dejanskega stanja ustvarjale nerazpoloženja, da se od strani zveznega vodstva ni podvezemalo zadržanih in dovolj uspešnih korakov za interese posameznih emigrantov.

Še večjo skrb kot individualnim emigrantskim interesom je posvečalo zvezno vodstvo kolektivnim interesom emigracije.

Cela povodenj raznih spomenic na vse resorje, vsakodnevni stik zveznega predsednika z najvišjimi zastopniki državne uprave, dalje zveze in uplivi številnih in resničnih prijateljev emigracije v Beogradu, so podpirali vsako akcijo kolektivnega pomena za emigracijo. Potrebe in cilji emigrantskega pokreta so pa specijalnega značaja, kot na pr. vprašanje potrebnih sredstev za socialno akcijo, vprašanje propagandnega dela s svojimi refleksi na zunanjo politiko države, sistematična kolonizacija itd., ter se zato dajo registrirati delni uspehi po daljši borbi vodeni vztrajno skozi vse plime in oseke državnega raspoloženja napram emigraciji.

Prizadevanja zveznega vodstva so se osredotočila okolo onih točk, katere povdarjajo od ustanovitve zveze vsi emigrantski kongresi, vsi društveni predlogi, to je v kratkem povedano: izenačenje emigrantov v vseh pravih z domačim jugoslovenskim prebivalstvom, zmanjšanje ali po možnosti odprava državljskih taks, priznanje službenih let iz Julijske Krajine, odprava taks za dovoljenje bivanja, izenačujoče odredbe o naših delavcih, vprašanje kreditov in olajšav za kolonizacijo emigrantov itd., itd.

Ker zadevajo skoraj vse te zadeve budžetne postavke države, je razumljivo, da vsaka naša akcija začene na večkratno odbijanje ter da je potreba zopet ponavljati intervencije, pisati spomenice in zopet in zopet referirati ter se boriti vse dotlej, dokler ne zmagajo upravičene zahteve emigracij.

Poleg teh čisto materijalnih skrbi za emigrantske množice je zvezno vodstvo izvrševalo predvsem svojo glavno nalogo obveščanja in propagiranja problema Julijske Krajine prav med vsemi političnimi krogi prestolice in države.

O stikih pismenega in osebnega značaja ter o sodelovanju s političnimi krogi izven mej države zlasti z antifašističnimi krogi v Franciji ter z nekaterimi emigrantskimi krogi v Bolgariji je zvezno vodstvo stalno obveščavalo zaupnike emigracije, izvoljene od kongresa v zvezni direktorij ter širšo emigrantsko javnost potom emigrantskega glasila »Istra«.

Od lanskega kongresa na štirinajst oseb razširjeni emigrantski direktorij je zasedal vsaka dva do tri meseca v dolgih celodnevih sejah, je dajal konkretne smernice za delovanje zveznega vodstva, je reševal sporna vprašanja v emigrantskih vrsta ter je na podlagi izkušenj poedinih članov direktorija v njihovih organizacijah, dajal inicijative in predlagal reforme.

Zvezni direktorij se je pokazal kot eden izmed najuspešnejših regulatorjev emigrantskega pokreta ter bi ga kazalo še bolj razširiti in še pogostejše sklicevati radi indirektnega kontakta članov direktorija z njihovimi društvi,

ako tega ne bi oviralo preveč vprašanje gmočnih sredstev.

Število emigrantskih društev včlanjenih v emigrantski zvezi je narastlo od lanskega kongresa za pet novih društev ter znaša sedaj osemindeset emigrantskih društev. S tem je skoraj v popolnosti izgrajena mreža emigrantskih društev v cel državi, tako da obstojajo povsod društva, kjer je bilo le količjak znatno število emigrantov. Ostoji možnost še za ustanovitev kakih treh do štirih emigrantskih društev. S tem bo tudi zaključena faza ustanavljanja novih emigrantskih postojank. V južnih banovinah so emigrantska društva ustanovila v krajih, kjer ni zadostnega števila emigrantov, svoje podružnice, katere so v vsakem oziru odvisne od svojega društva. Medtem ko so podružnice v Sloveniji kot na pr. podružnice »Sočee« po svojem delovanju in pravilih popolno samostojna društva, crpajo male

skupine emigrantov v podružnicah Banata, Slavonije in Sumadije vso moč svojega obstanka samo od glavnega društva. Na ta način je omogočeno, da je v obširnih pokrajinah na jugu države emigrantska mreža gostejše razpletena kot pa bi bila samo potom samostalnih društev.

Socijalna akcija društev

Število članstva se v skoraj vseh emigrantskih društvih ni letos povečalo, je ostalo stabilno.

Letos je še bolj porasel kot lani odstotek brezposelnih in siromašnih članov in društvi, ki so bili oproščeni plačevanja članarine. S tem so se občutno zmanjšali dohodki društev. Po drugi strani so po narasle društvene potrebe zlasti na socialnem polju. Pri večini društev je zavzemala največji del društvene delavnosti.

Zadnji dve leti res ni bil posebno velik priliv novih emigrantov-beguncev preko meje, je pa zato porastlo število onih brezposelnih in v podporo potrebnih emigrantov, ki so v Jugoslaviji in po emigrantskih društvih že celo vrsto let, katere je pa kriza vrgla na cesto. Tudi večina onih delavcev-emigrantov, ki so preko leta zaposleni, ostane po zimi brez sredstev, ker so delavske mezde padle pod eksistenčni minimum, tako da ni mogoče od njih ničesar prištediti za zimo.

Ze socialna akcija emigrantskih društev sama po sebi opravičuje obstoj emigrantskih društev. Parletno delovanje društev na socialnem polju, je večji

no njih izučilo, da so uvedla v svoje socialno delo več sistema, previdnosti in racionalnosti. Ne izdaje se več samo dernarna podpora kar na slepo, ampak je pri večini uveden sistem nakazil za hrano, so organizirani zasilni azili za spavanje itd. Ker goni beda brezposelne emigrante iz kraja v kraj, so v nekaterih društvih ob glavnih prometnih zvezah dosegli brezplačne ali pa znižane vozne karte od socialnih državnih ustanov. V tem oziru je potrebno potrditi hvalevredno dejstvo, da v tem oziru socialne ustanove socialnega ministerstva ne delajo razlike med domačimi brezposelnimi delavci in emigranti.

Kako organizirati zadostno pomoč brezposelnim emigrantom, je stalna misel vseh emigrantskih kongresov zveznega vodstva direktorija, in posameznih društev.

Zato se predlagajo neprestano od raznih strani novi predlogi in načini kako to vprašanje rešiti, zato se zopet znova in znova poraja debata, ali naj bodo emigrantska društva usmerjena v prvi vrsti na socialno delo, ali pa bi morala biti usmerjena in vsa predana svojemu pravemu cilju: propagandnemu in političnemu delu za Julijsko Krajino. Je verjetno da ta debata ne bo zamrla na emigrantskih zborovanjih vse dotlej dokler bo skrb za brezposelne tovariše tlačala emigrantska društva.

Organizatorno-propagandno delo

Jedro udejstvovanja emig. društev, organizatorno-propagandno delo, je postalo, kot se razvidi iz društvenih poročil še bolj enotno, kot v prejšnjem letu. V protestnih in spominskih zborovanjih in sestankih, ob priliki rapalskega dneva, v slučajih vedno novih žrtve fašističnega terorja, je bilo postopanje vseh emigrantskih društev enotno. Nekaj je k temu pripomoglo pisanje emig. glasila »Istra«, nekaj navodila in okrožnice organizacijsko-propagandnega odseka, nekaj pa vzhledi močnejših emig. organizacij, katerih vzgled posnemajo šibkeje organizacije rastresene v manjših centrih. Je seveda zelo važno za nas da se ena in ista akcija istočasno ter na isti način izvaja v najrazličnejših krajih države. V veliko so izginili, ali pa se omilili spori, katere je diferenciranje v pogledih na emig. delovanje povzročalo med posameznimi emig. društvi. Če primerjamo našo emigracijo z drugimi, moramo ugotoviti, da v naši emigraciji tlejo dosedaj le neznatni sporčki v primeri z uničujočimi spori, ki razedinjujejo in razjedajo moč vseh drugih emigracij.

Obstoji pa žal tudi senčna stran edanja harmonije med društvi.

Vrhunec fašističnega nasilja v letih 1928.—31. je vrgel v emigracijo cele vrste mladine, ki je bila organizirana v Julijski Krajini in sportnih in prosvetnih ter na tržaškem zlasti v omladinskih organizacijah. S seboj je prinesla ta mladina, iskusi v revolucijonarnem, podtalnem delu proti fašizmu, nepomirljiv, nekompromisen in do skrajnosti borben in požrtvovalen duh.

Po njenem prihodu je vzniklo posebno v Sloveniji najprvo cela vrsta organizacij Orjema, po razpustitvi tega pa zopet cela vrsta borbenih emig. organizacij, zbranih nekaj časa v omladinskem svetu. Razni so razlogi ki so glodali in razglodali borbenost omladinskih emig. organizacij, tako da skoraj nimamo več pravih omladinskih organizacij, ampak po večini le enotna, izenačena emig. društva. Da je do tega prišlo je glavni razlog v tem, da zadnji dve leti prihaja preko meje zelo malo mladih fantov, da preko meje sploh ne prihajajo več, kot v prejšnjih letih omladinci, ampak da se zatekajo semkaj le redki mladi emigranti, ki so zrasli v dizorganizirajočem, depimirajočem in razkrajajočem vzdušju zadnjih let fašistovskega režima tako, da se im jasno pozna pečat tega življenja v nezadostni njihovi izobrazbi. Emig. omladinski pokret ni dobil v zadnjem času novega življenskega soka, novih sil, a glavni dosedanji nositelji omladinskega pokreta so morali občutiti na sebi vse uradne in neuradne sponde emig. udejstvovanja ter težo materijalnih skrbi za življenski obstanek v emig. življenju. Tako je nastala neke vrste kriza omladinskega emig. pokreta. Organizacijski je to za sedaj za celoten pokret najtežje vprašanje katero je mogoče reševati, bodisi v že obstoječih emig. organizacijah bodisi z vstvarjanjem novih z novimi in drugimi cilji in sredstvi, kot pa jih imajo običajna društva.

Zvezno vodstvo s svojimi odseki postavlja vedno večje zahteve na emig. društva s svojimi okrožnicami iz statističnega, organizacijskega, socialnega in deloma kolonizacijskega odseka. Vedno bolj sistematično delo zahteva vedno več podatkov, seznanov in poročil.

Delo samo v emig. organizacijah počiva že za notranje društveno delo samo na ramah nekaterih redkih oseb, kot je pač splošen običaj pri

REZOLUCIJA PROTIV VATIKANSKE POLITIKE

Kongres emigranata iz Julijske Krajine na svom trečem zasjedanju u Mariboru 2 septembra 1934 g., posvetilo je naročitu pažnju provodjenju crkvene politike na teritoriji Istre, Trsta i Goričke, s osobitim obzirom na sadašnje odnose Vatikana i kraljevine Italije.

Sa najvećim bolom konstatuje, da su prilike, do kojih je dovela sadašnja vjerska politika, postale za naš narod prosto neizdržive i da se, ako se stanje ne promijeni, 600.000 Jugoslovena u Jul. Krajini u najskorijoj budućnosti izgubiti sva svoja crkvena i prirodna prava. Kongres podvlači činjenicu, da je pet biskupija Jul. Krajine, u kojima Slaveni imaju većinu, povjerenje biskupima Talijanima; da se sistematski izbacuje svaki trag slavenskog jezika iz crkve, da se sprovodi pjevanje, vjerska obuka pa i samo podjeljivanje Svetih Sakramenata (ispovijedi) vrši na talijanskom, narodu nepoznatom jeziku, i da se slovensko svećenstvo proganja, premješta, zatvara i konfinira. Pred svim nasiljima i nepravdama Sveta Stolice stoji prekrštenih ruku, zatvara se u grobnu tišinu. Na taj način nastaje utisak o prućnom odobranju svih tih zločinačkih mjera fašističke vlasti. Kongres konstatuje da je jugoslovenski narod u Jul. Krajini sa svojim svećenstvom na čelu veoma ogorčen i razočaran takvim držanjem rimske Kurije i da postepeno stiče uvjerenje o sporazumnoj saradnji najviših državnih i crkvenih vlasti u Jul. Krajini.

Nadležni vatikanski krugovi trebali bi imati u vidu nezadovoljstvo i po metnju, koju izaziva ovaj namjerno pasivan stav visokih crkvenih organa medju čestitim i strogo katoličkim stanovništvom Julijske Krajine.

Takvo ustupanje pred političkim zahtjevima talijanske zvanične politike moglo bi imati neželjenih i dalekosežnih posljedica za najveće interese katoličke crkve u Julijskoj Krajini, jer se teško može razumjeti takvo naplaćivanje poznate »sinovske ljubavi« koju je uvijek katolički elemenat Julijske Krajine pokazivao prema Svetoj Stolici.

Kongres emigranata, kao najpozvaniji direktni pretstavnik našega naroda u podjarmljenim krajevima, tumačeći intimne osjećaje jugoslovenskog katoličkog stanovništva i njegovog klera u Julijskoj Krajini, protestira pred cjelokupnom svjetskom javnošću protiv sadašnje vatikanske politike, koja ide za tim, da sveta i prirodna prava našega naroda prevori u »sredstva plaćanja«, kojim Sveta Stolica reguliše svoje političke obaveze prema fašizmu.

APEL NA JUGOSLAVENSKO JAVNO MNIJENJE

Emigranti Jugosloveni iz Trsta, Gorice i Istre kao direktni i pozvani pretstavnik našega naroda u Julijskoj Krajini sakupili su se na svojem III kongresu u Mariboru da još jednom dignu glas protesta protiv mrskih metoda uništavanja i svakodnevnih zvjerstava, koja crna fašistička reakcija bijesno i sistematski provodi nad našom nezaštićenom braćom pod Italijom.

Kongres konstatuje, da su nasilja u zadnje vrijeme postala još svirepija i da se fašistička vlast sa pojačanom mržnjom i brutalnošću obara na ostatke ostataka naših prirodnih i čovječijih prava.

Kongres naročito podvlači i upozoruje jugoslovensku javnost na sistematsko pribjegavanje mučkim i potajnim ubijstvima, koje je fašistički režim podigao na stепен sistema, pošto je oprobao odioznu inscenaciju političkih monstre procesa.

Kongres konstatuje da je pitanje jugoslovenske manjine pod Italijom jedno opće nacionalno pitanje cjelokupnog jugoslovenskog naroda i to ne samo kao problem ponosa i časti jednoga naroda, nego također kao pitanje njegove samoodbrane i državne samostalnosti.

Fašistička Italija nije se ograničila samo na uništenje dvadesetog dijela jugoslovenskog naroda, nego je razvila jednu paklensku kampanju protiv samog opstanka naše države. Italija je u svojoj mržnji prema našem narodu naslijedila i daleko nadmašila Abdul-Hamidovu Tursku i najmračnije podvige crno-žute monarhije. Sve poslijeratne neprilike vanjsko političke prirode i makinacije protiv naše zemlje prouzrokovala je fašistička Italija.

Kongres emigranata iz Julijske Krajine smatra svojom dužnošću da na to potošeti jugoslovensku javnost i čitavu Evropu, jer je to u interesu našeg opstanka i toliko potrebnog mira u Evropi.

LJUBLJANSKI EMIGRANTI AKADEMIČARI DARUJU ZASTAVU KARLOVAČKOM EMIGRANTSKOM DRUŠTVU.

»Klub jugoslovenskih akademikov iz Istre, Trsta in Gorice« u Ljubljani poklonio je iza toga zastavu novosnovanom emigrantskom društvu »Istra, Trst Gorica« u Karlovcu. Na pozornici predaje, uz prigodan govor, pretstavnik akademičara g. Mermolja zastavu u ruke dr. Čoka. Dr. Čok je predaje pretstavniku karlovačkog društva g. Koršiču sa željom i nadom da je kroz kratko vrijeme odnese neka zaleprša kod svetog Justa u Trstu.

Time je bilo prijedpodnevno zasjedanje kongresa završeno, a poslije podne je zakazan kongres u 2 sata u »Narodnom domu«, jer je u dvorani »Uniona« imala da bude veselica mariborskih emigrantskih društava.

POLAGANJE VIJENCA NA GROB GENERALA MAISTRA

Iza objeda se jedna grupa delegata odvezla na groblje da položi na grob generala Maistra velikog i lijep vijenac. Sa delegatima je otišao i pretstavnik Maistrovih boraca g. Albert Koruza. Vijenac je položio na grob član direktorija Anton Mladen uz kratki prigodni govor.

(Tom zgodom smo doznali da je sve dekoracije na grobu izveo naš zemljak g. Anton Požar.)

vseh organizacijah. Delo raste in vse težje ga posamezni člani društvenih uprav zmagujejo. Nujno je zato potrebno pritegniti v aktivno emigrantsko delo novih sil in vrst številne naše inteligence.

Vsaka nova zima v emigraciji pomenja za emig. org. težak problem, pomenja borbo proti bedi vedno številnejših naših brezposelnih emigrantov, vsaka nova žrtev fašizma zahteva s svojo krvjo enodušno protestno reakcijo od emigracije, vsako novo leto fašističnega robstva nad našim narodom v Julijski Krajini pomenja kopičenje novih političnih, gospodarskih in socialnih problemov, v katerih rešitev bo morala tudi emigracija poseči s krepko in pripravljeno roko, vsakemu novemu letu življenja v emigraciji je treba priliti novega duha, novega ognja v duše pešajočih in dvomljivcev. Kakršne koli so že težave, kolikere hibe posameznih organizacij in celotnega organiziranega emig. pokreta, je pa vendar treba vzdržati v strnjenih organiziranih vrstah, kajti le organizacija, le organizirano sistematično delo emigrantskega kolektiva bo moglo vsaj nekoliko zaježiti teško bedo emigrantskih mas, ter uvrstiti udarnost emigracije za odločilne ure.

BLAGAJNIČKI IZVJEŠTAJ

čita Anton Mladen. Iznáša cifre iz kojih se vidi slabo finansijsko stanje Saveznog direktorija.

Izveštaj socijalnog ostsjeka

Prof. Anton Gorjup iz Celja podaje izveštaj socijalnog ostsjeka. Ističe teškoću rada tog ostsjeka u Celju, ali nadodaje da se nekoliko gospode u Celju primilo rada i da se na taj način može pokazati na neki uspjeh. S pozitivnim radom se počelo tek oko Božića. Prvi posao ostsjeka se sastojao u sakupljanju statističkog materijala naših nezaposlenih emigranata. Sva društva su to pomogla. Jedino Subotica, Beograd i Laško ne pokazuju zanimanja za tu stvar.

Iza tog se ostsjek obratio svima banovima za pomoć. Od Dravske banovine je stigla odmah i novčana pomoć, a druge su obećale. Tri banovine nisu obećale ništa.

Potpore će se dijeliti po statutu, koji je odobren na sjednici direktorija od 17 juna o. g.

Sabirnu akciju u većem stilu sprema ostsjek ove jeseni.

Na koncu apelira da se za sada ostavi ostsjek u Celju dok se svrše započete i projektirane akcije.

Izveštaj kolonizacijskog ostsjeka

Pročelnik toga ostsjeka g. Zeljko Vižintin, iznaša u kratkim crtama rad na tom polju. Iz toga izveštaja vidimo da je u Dušanovcu kod Dojrana sazidano 30 kuća i naseljena 21 obitelj; u Poljurcu kod Đevdeliše s unaseljene tri obitelji, a ostsjek je poslao u te dvije kolonije i novčanu pomoć, a pomagao je i intervencijama u Skoplju odakle su kolonisti dobili pomoć u novcu i lijekovima.

Iznáša prilike u kolonijama i spominje teško stanje u nekima, ali podvlači da su kolonisti iz Poljurca ove godine poslali rani grab čak na zagrebački trg. U Bistrenici je položaj još najbolji. Nadalje iznaša velike troškove za kolonizaciju i zaključuje da je uspješna kolonizacija nemoguća bez državne potpore i bez kontrole birokratskoga aparata.

Nato dr. Čok iznaša u polsatnom govoru neprilike oko kolonizacije i rasvjetljuje neke slučajeve, koji ostavljaju mučan dojam na kongres. Među prisutnima se čuju glasovi negodovanja i protesta kada dr. Čok, sa dokazima u ruci, iznaša neke slučajeve nepotrebnog šikaniranja naših kolonista sa strane birokratskoga aparata.

Izveštaj organizatorsko-propagandističkog ostsjeka

Franc Gorkić u početku iznaša zajednički rad ovog ostsjeka sa koruskim Slovincima i podvlači da je korusko pitanje važno isto toliko koliko i naše. Ostsjek je poslao svim emigrantskim društvima predavanje o koruskom plebiscitu. Za rapalski dan je ostsjek razaslao 600 predavanja „a u Ljubljani je priredio veliki zbor na kojem je dr. Lavo Cermelj održao predavanje.

Na tom zboru je donijeta i rezolucija protiv progona našega naroda u Julijskoj Krajini. Ostsjek je osim toga poslao za rapalski dan svoje predavače u druga mjesta, a poziv za komemoracije je upućen preko novina svim društvima s molbom da održe tog dana komemoraciju.

Svim društvima, koja su imala da se osnuju, davali su upute.

Osnovane su nove organizacije u Karlovcu, Dubrovniku i Tivtu, a počelo se organizirati i u Brežicama, Kšk. Promicati odbori su se osnovali u Kragujevcu i Banjaluci. U Litiji se društvo raspustilo.

Poslali su okružnicu u kojoj su upozorili na važnost štampe i preporučili svima da šire naše glasilo »Istra«. Na tu okružnicu su se mnogi odazvali, tako je na pr. »Nanos« iz Maribora sakupilo 50 pretplatnika, društvo u Karlovcu 36 i tako dalje.

Spominje propagandnu turneju naših akademičara, brošuru »Il fascismo e il martirio delle minoranze«, koju je

NAŠI NA FESTIVALU „SLOVANSKIH PLESOV“ V LJUBLJANI

»Soča-Matica« izvaja »Buzetsko Kolo« — Poziv Sočanom i rojakom

»Sočanke«, »Sočani« in prijatelji »Soče«! — V dnehi »velesejma« Ljubljana v jeseni« priredi »Tujsko prometni svet« mestne občine ljubljanske festival slovanskih plesov.

Razen mnogih drugih nacionalnih društev, se tudi »Soča« pripravlja za nastop na tem festivalu. Osem parov plesalcev se pod spretnim vodstvom ge. Špire Barlove pridno vežba in pripravljajo za nastop. Izvajali bodo »Buzetsko narodno kolo« (v programu je označeno kot »Ples iz tržaške okolice«), star narodni istrski ples, kategega so naši istrski pradedje plesali le ob slavnostnih prilikah, kot ob porokah, narodnih praznikih itd. Ples se bo izvajal ob spremljavi starih istrskih melodij. Pestrost plesa bodo povečale lepe narodne noše iz našega zasužnjenege ozemlja. Plesalci, kakor godbeniki bodo nastopili v narodnih nošah.

»Soča« se ni ustrašila ne truda, ne stroškov, da s svojim nastopom na fe-

stivalu pripomore k čim lepšem uspehu. Vabijo se članice in člani ter prijatelji društva, ki imajo smisel za lepoto naših narodnih noš in običajev, da posetijo prirediteljev v soboto dne 8. septembra t. l. v kar največjem številu.

Poleg plesa organizira prireditveni odsek društva »Soče« tudi večjo skupino narodnih noš. Do danes se je pripravilo že prav lepo število, vendar se je pri pregledu seznama ugotovilo, da bi bila udeležba lahko še večja. Prosimo vsled tega ljubljanske in izven-ljubljanske posestnike narodnih noš, da svojo udeležbo za povorko čim preje prijavijo »Prireditvenemu odseku Društva »Soče« v Ljubljani, Frančiškanska ulica. V času ko se pleni naše primorske narodne noše ter naši slovenski narodni običaji na najbrutalnejši način zatirajo, strnimo se v vrste ter protestirajmo proti takim činom »kulturnega fašizma«.

FAŠIZAM PROGONI FRANJEVCE GLAGOLJAŠE U ZADRU

U opasnosti je franjevački samostan — Tri redovnika morala su napustiti Zadar

Preko, septembra.

Mi Jugoslaveni imademo na našem Jadranu redovnike, koji su od svoga postanka u crkvenoj liturgiji uvijek upotrebljavali naš jezik i zato su bili od našega naroda obiljubljeni. To su bili

naši Franjevci — Trećoredci, zvani glagoljaši. Njihov prvi Samostan bio je u Zadru i u njemu je uvijek stanovao njihov poglavar zvani provincijal. U tom samostanu i pod mletačkom vladom obavljali su za naš narod 350 godina

izdala antifašistička koncentracija u Parizu i koju je ostsjek rasturio.

Napominje da je program za dalji rad u potpunosti izradjen i preporučuje da se po njemu radi.

Izveštaj statističkog ostsjeka

Lujo Juričić govori o važnosti statistike i konstatuje da većina društava pokazuje slab interes za to. Kroz ovu godinu je ostsjek primio 463 nove pole sa 556 članova obitelji, u svemu porast od 1019 lica.

Opširno govori o raznim slučajevima kada treba da znamo naše tačno brojčano stanje i zaključuje apelom na društva da budu marljivija u statističkim izveštajima.

Debata o izveštajima

Iza pročitanih izveštaja nastaje debata u kojoj uzimlju učešća mnogo i delegati i članovi.

Dr. Čok govori opširno o kolonizaciji. D delegat iz Ljubljane (»Tabor«) iznaša pitanje državljanstva.

Mariborski podžupan Golouh, govori opširno i uvjerljivo o kolonizatorskom i uopće socijalnom problemu. Kaže da pitanje emigracije treba postaviti pred parlament, jer je to opće državno pitanje. Čim jedna zemlja primi političke emigrante tim časom prima ona na sebe obaveze za njihovo materijalno obezbjeđenje.

U vezi sa kolonizacijom iznaša interesantne misli o melioracijama neplodnih zemljišta u vezi sa koloniziranjem naših emigranata.

Delegat iz Banjaluke štrekelj pledira za to da se kolonizira tamo gdje ima uvjeta da se goji loza, voće i povrće.

Delegat iz Broda govori o socialnim pitanjima.

Delegat »Tabora« iz Ljubljane ističe potrebu da se vodi više računa o političkim pitanjima, jer onog časa kada se to riješi riješit će se i socijalno pitanje naše emigracije.

Srećko Dobrila iz Zagreba je protiv toga da se podupire iseljavanje iz Julijske Krajine. Govori o našoj štampi.

Anton Mladen, tajnik direktorija odgovara na to da naše glasilo potpuno zadovoljava Savez i da se mnogi naši i strani publicisti vrlo lijepo o njemu izražavaju.

Podvlači da je direktorij s listom apsolutno zadovoljan

Najavljuje brošuru Saveza o našem pitanju i spominje uspjeh Pavlovićeve knjige »Naši onstran meje«.

Dr. Rapotec govori u istom duhu i hvali list. Osim toga predlaže da se o našim pitanjima piše i u ostaloj štampi.

Učitelj Rusjan govori o pitanju propagande među omladinom. Daje neke predloge i moli da se Savez pobrine neka se to provede u novom natstavnom planu za osnovne škole. Konkretno iznaša predlog o načinu zemljopisne pouke u vezi s našim pitanjem.

Štrekelj delegat »Tabora« čita oduži izveštaj svoga društva. Govori o mrtvili u našoj emigraciji. Predlaže da se počne intenzivnijim radom. Predlaže da Savez povede akciju, da se u svim

crkvenu službu isključivo u našem jeziku, sa dopuštanjem crkvene i svjetovne vlasti. S tim svojim pravom služili su se naši glagoljaši i pod upravom Francuske i austrijske vlade.

Nakon okupiranja Zadra zabranila je Italija u svim crkvama naš jezik samo se naš jezik sačuvao u crkvi Trećoredaca u Zadru protiv svih napadaja neprijatelja.

U posljednje vrijeme učestale su sa strane Talijana zanovjetanja našim redovnicima, koji žive uz naš narod u Zadru. Našim glagoljašima u Zadru zaprijetila je ozbiljna pogibao, da im se to vjekovno pravo oduzima. U tu svrhu prikazuju Talijani naše redovnike glagoljaše i kao boljševike i kao velike jugoslavene i kao antifasiste, a to samo zato, jer uporno brane svoja prava i prava svog naroda.

RADI TIH NAPADAJA MORALA SU U ZADNOJ GODINI OTIĆI IZ ZADRA TRI NASHA REDOVNIKA, JER SU BILI NEPOČUDNI VLASTIMA ZATO, ŠTO SU SVOJIM VJERSKIM RADOM U CRKVI IS-TICALI SVOJE VJEKOVNO PRAVO.

U zadnje doba zaprijetila im je ozbiljna pogibao, da im se oduzme i samostan, a po tom da isezne narodni jezik iz crkvenog bogoslužja.

Upozoravamo našu javnost, na tu naumljenu veliku nepravdu koja se nanáša našim redovnicima i našem jugoslavenskom narodu u Zadru. Molimo nadležne da taj naumljeni korak kod talijanske vlade zapriječe, inače i naša javnost ima pravo tražiti da se sa s nima postupa u na-oj domovini onako kako oni postupaju s našima u Zadru. Glagoljaš.

OLTARI U CRKVI MATEJNE VASI (Jedna molba)

U crkvi u Matejnoj vasi nalaze se dva prostora oltara, koja je izradio Franz Rottmann 1770 g.

Čini se da bi ti oltari mogli biti u vezi sa oltarima urešenim svecima, koji se nalaze u crkvi sv. Marije u Zagrebu na Dolcu. — Kipar koji je izradio te zagrebačke oltare bio je vanredan umjetnik, pa možda i najveći umjetnik svog vremena, kako se je to najnovijim istraživanjima dokazalo, ali mu se do danas nije moglo doznati ime.

Jedan naš mladi student povijesti umjetnosti, kome je pošlo za rukom da objasni i istakne važnost tog nepoznatog kipara, bio bi silno zahvalan onome koji bi mu pribavio slike postranih oltara u Matejnoj vasi (glavni srednji oltar je od drugog umjetnika) jer bi mu na taj način bilo možda moguće da dokaže poredbom stila da je umjetnik zagrebačkih oltara Ljubljancin Franz Rottmann. — Molimo svakog koji posjeduje slike tih oltara, ili bi ih mogao nekako pribaviti, da ih pozajmi na dan dva spomenutom studentu ili da mu javi na koji bi način mogao do njih doći.

Slike ili pisma molimo da pošaljete na adresu lista »Istra«. Slike će biti u najljepšem redu i odmah vraćene vlasniku.

IZ DRUŠTVA „ISTRA“ U ZAGREBU

N. N. je darovao društvu »Istra« u Zagrebu 500 dinara, na čemu mu društvo i ovim putem najljepše zahvaljuje.

ČLANSKI SASTANAK EMIGRANATA U SPLITU

Sazivljemo članski sastanak emigranata nastanjenih u Splitu i okolici za subotu, dne 8. septembra, u 20.30 sati u restauraciji »Lovret«. Obzirom na to da imamo da raspravimo razna aktualna pitanja koja interesuju svakog emigranta, potrebno je da učešće članova bude što veće, te stoga preporučamo svima našim članovima, a i nečlanovima emigrantima, da neizostavno i u punom broju dodju na taj naš drugi sastanak. — Uprava »Istre«.

Poročil se je v Nuštri v Drinski banovina naš rojak g. Nace Pivk iz Idrije, sreski veterinar v Krupanju z gospodično Pepico Weber, hčerko uglednega veletrgovca in veleposestnika. Pivk je absolvirval veterinarsko visoko šolo v Bologni in lansko leto diplomiral v Zagrebu. Čestitamo!

SREBRNI PIR IVANA I KATINE GORTAN U ZAGREBU

Ovog su utorka proslavili 25-godišnjicu vjenčanja naši zemljaci, brat pokojnog Vladimira Gortana, Ivan Gortan, kancelista sudbenog stola u Zagrebu sa svojom gospodjom Katinom r. Načinović. U gostoljubivoj kući svečara sastali su se njihovi rođaci i prijatelji, koji su došli da im čestitaju. Proveli su nekoliko sati u zajedničkom veselju pjevanjem i sviranjem naših istarskih pjesama. Čovjek se je osjećao kao da je u Pazinu pred dvadesetak godina. Obnavljale su se uspomena na rodni kraj i sudbinu naših ljudi. U lijepo urešenoj sobi, okruženi slikama iz Istre i kod uživanja svake blagodati prava istarska srca nisu mogla u miru da pruju, pa su se sa bolom u duši sjetili sudbine najnesretnije svoje braće, koja luta za koricom kruha pa su za te siromahe sakupili 150 dinara.

Od srca čestitamo gospodinu i gospodji Gortan na njihovom jubileju sa željom, da naredni jubilej proslave u mjestu vjenčanja.